

Onnellisemmat ajat näyttää siellä olevan tulossa

Liikeverbillisen progressiivirakenteen futuurisia merkityksiä
vanhassa kirjasuomessa ja varhaisnykysuomessa

HEIDI NIVA

1 Johdanto

Vuonna 1642 ilmestyneessä Bibliassa kerrotaan, miten tieto vihollisen lähestymisestä vaikuttaa Juudakseen ja hänen sotamiehiinsä: *Cosca Judas ja hänen jouckons cuulit että Nicanor oli tulos heitä vastaan ja pacanat joca haaralda joucoittain hänen tygöns tulit tuhcaisit he idzens ja huusit Jumalan tygö.*¹ Tiedon saapuessa vihollinen on vasta matkalla, mikä käy ilmi muotoilusta *oli tulos*, mutta kuulijoilla on selvästi mielessään jo ajallisesti myöhempi hetki, jolloin Nikanorin saapuminen – ja siis dramaattisen kohtaamisen hetki – on käsillä. *Olla tulossa* -rakenteen sisältävässä ilmaisussa limittyvät sekä tieto parhaillaan tapahtuvasta lähestymisestä että ymmärrys lähestymisen yhteydestä tulevaisuuden tapahtumiin. Rakenteen temporaalisessa tulkinnessa joko progressiiviseksi tai futuuriseksi on siis liikkumavaraa.

Olla-verbin ja inessiivisijaisen deverbaalinominin *tulossa*, *menossa* tai *lähdössä* muodostamat rakenteet (yhteisesti *olla V-OssA*), joihin edellä oleva Biblia-katkelman verbi-ilmauskin kuuluu, ilmaisevat nykysuomessa sekä progressiivisuutta (esim. 1–3) että intentioita ja ennakointia (esim. 4–6):²

- (1) Käännyin ympäri ja *olin* jo *menossa* alakertaan, kunnes muistin aikaisemmin kuulemani äänet.
- (2) *Olin tulossa* kaverin luota kotiin klo 19 aikaan illalla lauantaina.

1. Vastaava kohta (2. Makk. 14:15) Vanhan testamentin apokryfikirjojen vuoden 2007 suomennoksessa: "Kun Juudeassa kuultiin, että Nikanor oli tulossa ja pakanat aikoivat käydä hyökkäykseen, kaikki sirottivat multaa päälleen ja rukoilivat häntä, joka oli ikiajoiksi erottanut itselleen oman kansan ja aina ilmestynyt omiensa avuksi."

2. Nykysuomessa esiintyvää *olla V-OssA* -rakennetta käsittelem toisaalla (Niva, tekeillä). Esimerkit 1–6 ovat osa kyseistä tutkimusta varten Suomi24-korpuksesta keräämäni tutkimusaineistoa.

- (3) Yleensä jos on ystäviä, niin ne tulee vain väärään aikaan aina käymään tai jotain, kun *oot ite lähössä* treeneihin, tai muuta ohjelmaa.
- (4) Eli *oon menossa* ruotsiin nii onko esim ikeassa nuuska tai tupakka auto-maatteja?
- (5) *Onko kukaan tulossa saaga tallin kesäleirille?*
- (6) Ilmeisesti *olla lähössä* samalla matkalle.

Esimerkit 1–3 kuvaavat tilannetta, jossa verbin ilmaisema liiketapahtuma on parhailaan käynnissä (*lähteä*-verbillisen rakenteen tulkinnan osalta ks. alalukua 4.3). Esimerkeissä 4–6 kyse ei tosiasiallisesti ole vielä liikkeestä vaan vasta intention tai tulevan tapahtuman ilmaisemisesta. Rakenteen tulkinta aikeen ilmaisuksi perustuu kontekstiin: keskustelupalstalla kerrotaan omista aikeista ja kysellään toisten suunnitelmia jo ennen matkalle lähtöä. Nykykielessä *olla V-OssA* -rakenteella on siis ambivalentti funktio sekä progressiivisuuden että intentioiden ja ennakkoinnin ilmaisukeinona (Niva, tekeillä; ks. Tommola 2000: 662, 669),³ mutta selvittämättä on, missä määrin aspektuaalis-temporaalinen polysemia on ollut läsnä rakenteen merkityksessä jo nykysuomea edeltäneessä kielenkäytössä. Tähän kysymykseen haen vastausta tässä artikkelissa tarkastelemalla, millaista kyseisen rakenteen käyttö on vanhassa kirjasuomessa ja varhaisnykysuomessa.

Olla V-OssA rinnastuu toiseen, varsin samantyyppiseen rakenteeseen, jossa deverbaalinominin tilalla on inessiivisijainen MA-infinitiivi (*olla V-mAssA*) ja jota sen keskeisen (muttei ainoan) funktion mukaan voidaan kutsua myös progressiivikonstruktioksi (mm. Heinämäki 1995; Tommola 2000; Onikki-Rantajääskö 2005). Myös *mennä*, *tulla* ja *lähteä* voivat esiintyä *olla V-mAssA* -rakenteessa, mutta nykysuomessa ne ovat selvästi yleisempiä deverbaalimuotoisessa *olla V-OssA* -rakenteessa (Niva, tekeillä). Tässä tutkimuksessa tarkastelen myös sitä, miten infinitiiviliset *olla menemässä*, *olla tulemassa* ja *olla lähtemässä* edustuvat deverbaalisten muotojen *olla menossa*, *olla tulossa* ja *olla lähössä* rinnalla ja eroavatko rakenteiden aspektuaalis-temporaaliset tai muut semanttiset piirteet toisistaan vanhassa kirjasuomessa ja varhaisnykysuomessa.

Nykysuomessa *mennä*-, *tulla*- ja *lähteä*-verbillisten *olla V-OssA*- ja *olla V-mAssA* -rakenteiden (yhteisesti tästä edespäin *olla V-ssA*) merkitykseen joko progressiivisena tai intention ja ennakkoinnin ilmaisimena vaikuttaa useampi tekijä, kuten verbin hahmottama liiketapahtuma ja subjektin laatu. Olennaista on esimerkiksi se, suuntautuuko liike havainnoijaa kohti (kuten *tulla*-verbin tapauksessa) vai ei ja onko subjektin tarkoite elollinen vai eloton (esim. *minä* tai *aika*). Lisäksi ilmaisun kontekstilla on

3. *Olla V-mAssA* -rakenteen propinkvatiivisuuden (joka tarkoittaa alkamaisillaan olemista) tai käytön intentioiden ja ennakkoinnin ilmaisuisuutta ovat tuoneet esille ainakin Karste (1932: 28), L. Hakulinen (2000 [1941]: 103), Lehtinen (1983: 492–495), Kangasmaa-Minn (1993: 21), Heinämäki (1994: 229; 1995: 149), Sulkala (1996: 195, 207), Maamies (1997: 30–34), Onikki-Rantajääskö (2005: 178–179) ja Eerikäinen (2009: 63–73). Ks. myös VISK § 1546.

keskeinen rooli ilmauksen tulkinnassa. Tässä tutkimuksessa selvitän, millainen painoarvo erilaisilla tekijöillä on rakenteiden tulkinnassa vanhassa kirjasuomessa ja varhaisnykysuomessa.

Tutkimukseni teoreettisena viitekehyksenä on konstruktiokielioppi (esim. Fillmore, Kay & O'Connor 1988; Goldberg 1995, 2006, 2019; Fillmore & Kay 1999; Fried & Östman 2004; Diessel 2019), jonka näkemys kielestä muodostaa pohjan tutkimuskohteena olevien elementtien tarkastelulle ja ohjaa niiden systemaattista analyysia kielen eri tasoilla. Konstruktiokielioppi tarkastelee kieltä kauttaaltaan *konstruktioina*, käytössä vaikiintuneina rakenteina, joissa muoto, merkitys ja käyttö ovat erottamattomasti yhtä ja muodostavat kokonaisuutena toimivan yksikön. Konstruktiot ja niiden muodostama konstruktioverkosto ovat olemukseltaan dynaamisia, sillä ne elävät kielenkäyttäjien ja kieliyhteisön luomina ja muokkaamina. Konstruktiokielioppi on lähestymistapa, jossa yhdistyvät kielen rakennepiirteiden tarkastelu, rakenteiden yhteispeli ja kontekstin huomioiminen sekä kieltä käyttävä ihminen, ja siksi se sopii myös kielen diakronian ja merkityksenmuutoksen tutkimukseen (mm. Hilpert 2008a: 16–17; Fried 2009; Traugott & Trousdale 2013; Traugott 2015; Barðdal & Gildea 2015). Konstruktiokieliopin käsitteet (esim. Traugott 2015) *konstruktio muutos* eli muutos konstruktion merkityksessä, muodossa tai käytössä ja *konstruktioituminen* eli kokonaan uuden kielenyksikön muodostuminen otan käyttöön luvussa 5, jossa tarkastelen tutkimuskohteena olevien konstruktioiden kehityskulkuja.

Tutkimuskysymykset voi vielä tiivistää seuraavasti: Millaisia merkityksiä *olla V-ssA* -rakenteella ilmaistaan vanhassa kirjasuomessa ja varhaisnykysuomessa? Onko intentioiden ja ennakoinnin merkitys muita nuorempi, vai onko se nähtävissä rakenteen käytössä jo ennen nykysuomea? Millaista on rakenteen kuvaama liike? Millaisista osatekijöistä *olla V-ssA* -rakenteen merkitykset syntyvät? Miten rakenteen kantaverbit *mennä, tulla* ja *lähteä* vaikuttavat ilmaisun tulkintaan? Aloitan tarkastelemalla luvussa 2 sitä, millaisia ovat tutkimuskohteena olevat verbit *mennä, tulla* ja *lähteä* sekä rakenteet, joissa ne esiintyvät. Aineiston esittelen luvussa 3, minkä jälkeen luvussa 4 havainnollistan esimerkkejä analysoimalla sitä, millaisia merkityksiä vanhan kirjasuomen ja varhaisnykysuomen progressiivirakenteella on. Luvussa 5 tuon yhteen analyysin tulokset ja tarkastelen vielä lähemmin *olla V-ssA* -rakenteisiin liittyvää muutosta ja mahdollista kehityskulkua futuuritempuksen ilmaisukeinoksi konstruktiokieliopin näkökulmasta.

2 Liikeverbillinen progressiivirakenne

Prototyypissä käytössään *mennä, tulla* ja *lähteä* kuvaavat etenevää liikettä. Konkreettisen liikemerkityksensä ohella ne ovat tavallisia metaforisessa, abstraktissa, polyseemisessä ja idiomaattisessa käytössä, jossa niiden liikemerkitys on eriasteisesti hämärtynyt (ks. esim. Leino 1990; Herlin & Honkanen 2001; Huumo & Sivonen 2010; Jääskeläinen 2012; Nurminen 2015: 92–95). Taajakäyttöisyydessään ne kuuluvatkin suomen kielen ydinleksikkoon (Saukkonen, Haipus, Niemikorpi & Sulkala 1979; Jussila, Nikunen & Rautoja 1992).

Mennä, tulla ja lähteä eivät spesifioi liikkeen tapaa, mistä syystä niitä voi nimittää generisiksi liikeverbeiksi. *Mennä* ja *tulla* voivat ilmaista sekä duratiivista eli jatkuvaa ja kestoltaan rajaamatonta liikettä (esim. 7–8) että hetkellistä, kestoltaan rajattua liikettä (esim. 9–10):⁴

- (7) Nyt kaikki jonnet *menee kadulla ylikorostaen ryhtiä ja tekohymyillen* tuntemattomille.
- (8) Eli *lähestyy* ihmistä **pelottomasti** (mitä se ei koskaan tee), **irvistelee**, **murisee** ja *tulee kohti*, vaikka sille huutaisi, metelöisi, tai sitä kohti heittäisi esineellä.
- (9) Takit ja isommat laukut voi jättää Musiikkitalon valvottuun, ilmaiseen vaatesäilytykseen. **Sisään mennään ovesta 3.**
- (10) Kun *tulin paikalle*, oli minua vastassa yli kymmenen ihanaa ystävää sekä neljä heidän lapsistaan (mukana myös siskon Taapero!).

Liikkeen duratiivisuutta ja hetkellisyyttä voi lähestyä VÄYLÄ-käsitteen avulla (Johnson 1987: 113–117; Leino 1993: 180–181; Talmu 2000: 265–271; Jääskeläinen 2012). VÄYLÄ on mielikuvaskemaattinen malli, jonka perusajatus on, että liikerata alkaa aina jostakin ja päättyy jonnekin. Nämä ääripäät muodostavat väylälle LÄHTEEN ja MAALIN. Kun liike on kielennetty ilman väylän ääripäitä osoittavaa elementtiä (esim. 7–8), se saa tulkinnan väylällä etenevänä, duratiivisena ja rajaamattomana. Jos liikeradan ääripää vastaavasti osoitetaan kielellisin keinoin, liike saa rajattuuden tulkinnan (esim. 9–10). Liikkeen rajaamattomuuden ja siis duratiivisen aspektin tulkinta esimerkeissä 7–8 syntyy kontekstissa ja myös syntaktisin keinoin: *menee* saa väylällä oloa osoittavan olosijaisen täydennyksen *kadulla* sekä tapaa ilmaisevat infinitiivitäydennykset *ylikorostaen* ja *tekohymyillen*; *tulee* saa liikkeen suuntaa ilmaisevan täydennyksen *kohti*, ja lisäksi tekstiyhteydessä on liikkeen etenemisen ja kulun mielikuvaa tukevia, samanaikaisen toiminnan elementtejä (*lähestyy ihmistä pelottomasti* sekä *irvistelee, murisee*). Liikkeen rajattuuden vaikutelma puolestaan syntyy esimerkeissä 9–10 tulo- ja erosijaisten täydennysten avulla (*sisään, ovesta ja paikalle*).

Rajattu liiketapahtuma ei aina ole kestoltaan hetkellistä, mutta esimerkeissä täydennykset muodostavat kuvan luonteeltaan hetkellisestä liiketapahtumasta, jossa liikkuja saavuttaa tai jättää liikeradan ääripään. Hetkellisyys koskee oikeastaan vain tiettyä osatapahtumaa liikesarjasta: ovesta sisälle menemisen ja paikalle tulemisen hetkellisyys ei tarkoita, että liikkujan kokonaistoimintaan ei sisältyisi muita liikkumisen osatapahtumia. Käytän hetkellisestä liikkeestä jatkossa termiä *momentaaninen* (esim. Filipp 2012: 7–8; myös VISK § 1505). Termillä tarkoitan suhteellisen hetkellisiä tapahtumia, joissa liikkuja saavuttaa kontaktin liikeradan ääripään kanssa tai irtautuu siitä (ks. esim. 9–10). *Mennä* ja *tulla* voivat lauseyhteydestä riippuen ilmaista sekä duratiivi-

4. Yksinäisverbilliset esimerkit 7–10 sekä myös jäljempänä olevan esimerkin 11 olen poiminut Internetistä satunnaisesti. Esimerkeissä liikeverbien aspektimerkitykseen vaikuttavat ainekset on lihavoitu.

suutta että momentaanisuutta, mutta oman käsitykseni mukaan ne voivat myös sellaisenaan ilmaista momentaanisuutta. Tässä mielessä *mennä* ja *tulla* ovat leksikaaliselta aspektiltaan kaksitulkintaisia.⁵

Lähteä eroaa *mennä*- ja *tulla*-verbeistä olennaisesti siinä, että se on inherentisti hetkellisyyttä kuvaava (Kangasmaa-Minn 1978):⁶

- (11) *Lähdimme kotoa* aamulla kymmeneltä ehtiäksemme ennen lumisateita Ouluun.

Täysin yksioikoista *lähteä*-verbin aspektuaalinen määrittely ei kuitenkaan ole: se mikä on varsinaista lähtemistapahtumaa, on toisinaan tulkinnanvaraista (ks. tässä alalukua 4.3; ks. myös Onikki-Rantajääskö 2001: 118).

Verbikohtaisilla rakenteilla on siis kantaverbiensä ja niihin liittyvän semantiikan vuoksi omia konstruktiopiirteitä, jotka osaltaan rakentavat tulkintaa. Lisäksi *mennä*, *tulla* ja *lähteä* esiintyvät kukin kahdessa lähes samanlaisessa rakenteessa: *olla V-OssA*- ja *olla V-mAssA*-rakenteissa. Molemmissa on *olla*-verbi, mutta edellisessä verbi esiintyy deverbaalinominina, jälkimmäisessä infinitiivinä. Nykysuomessa *mennä*, *tulla* ja *lähteä* suosivat nimenomaan deverbaalista varianttia, vaikka infinitiivillinen rakenne on muissa verbeissä selvästi yleisempi ja joidenkin verbien kohdalla ainoa mahdollinen, mihin palaan hieman tuonnempana. Tommolan (2000) mukaan deverbaalisen rakenteen preferenssi kytkeytyy verbien tiheään käyttöön, mikä onkin todennäköistä kielen niin sanotun ekonomisuusperiaatteen valossa: *olla V-OssA* on lyhempi ja ytimekkäämpi rakenne (ks. myös Onikki-Rantajääskö 2001: 255). Kielessä jo ennestään olleet rakenteet eivät automaattisesti poistu käytöstä, kun jokin toinen rakenne alkaa toimia sen tehtävässä, vaan (lähes) samafunktioisia rakenteita voi esiintyä yhtä aikaa useita (esim. Hopper & Traugott 2003: 48–49).

Olla V-OssA ja *olla V-mAssA* ilmaisevat molemmat progressiivisuutta. Progressiivisuus on aspektuaalinen kategoria, joka on yksi imperfektiivisen eli rajaamattomuutta kuvaavan aspektityypin alalaji (esim. Comrie 1976: 32–35). Progressiivisuudella tarkoitetaan viittaushetkellä käynnissä olevaa toimintaa (esim. Dahl 1985: 91; Bybee, Perkins & Pagliuca 1994: 126), ja lisäksi progressiivisten rakenteiden voi sanoa ilmaisevan fokuoitunutta näkökulmaa tiettyyn osahetkeen toiminnan kokonaisuudesta (mm. Langacker 1991: 91–97). Progressiivisten rakenteiden käyttöön voi liittyä erilaisia semanttisia ja pragmaattisia implikaatioita, rajoituksia ja vaatimuksia, ja niillä voi olla myös muuta kuin progressiivista käyttöä (esim. Comrie 1976: 32–40; Dahl 1985: 90–95; Bertinetto, Ebert & de Groot 2000; Mair 2012). Näin on laita myös suomessa, varsinkin *olla V-mAssA*-rakenteen kohdalla, jossa voi esiintyä mikä tahansa verbi. Infinitiivilli-

5. Leksikaalinen aspekti eli verbin kesto määritellään usein maailmantiedon kautta: tiedämme, kauanko (esim. lasin) särkymiseen ja aivastamiseen kuluu aikaa. Nähdäkseni myös *mennä* ja *tulla* voidaan hahmottaa tällaisina hetkellisinä tapahtumina. Hetkellisyys on kestoaltaan ja rajoiltaan monitulkintaista. Vrt. esim. VISK:n (§ 1505) esimerkkejä *Lasi särkyi*, *Aivastan kohta* ja *Kuka aloitti sodan?*, joissa viimeisen hetkellisyys on kahta ensimmäistä epämääräisempää.

6. *Lähteä*-verbi esiintyy myös käytössä, jossa merkitys on lähinnä statiivinen: *Joki lähtee ylängöltä*. Tällaisessa käytössä on kuitenkin kyse aktuaalisen liikkeen sijaan fiktiivisestä liikkeestä. Myös *mennä* ja *tulla* esiintyvät samantyyppisessä käytössä.

nen rakenne voi ilmaista esimerkiksi mukanaoloa toiminnassa (– – ja *Mönnynkylästä Riikone ol' sitä perustamassa sitä myllyy*, Onikki-Rantajääskö 2005: 180) sekä emfaattisuutta (*En ole sitä kiistämässä*, Tommola 2000).

Yksi rakenteen keskeinen merkitystehtävä on myös lokaation ilmaisu (Heinämäki 1995; Onikki-Rantajääskö 2005). Lokaatiomerkityksen kannalta olennaisia ovat statiivinen *olla*-verbi ja inessiivisija sekä yleensäkin sama morfosyntaktinen hahmo *X on Y:ssä*, jonka progressiivirakenne jakaa nominaalisen, paikallissijaisen adverbiaalitäydennyksen sisältävän lokaation ilmaisun kanssa (*Pekka on syömässä ~ keittiössä*). Samat rakenne-elementit yhdistävät progressiivirakennetta myös olotilanilmauksiin, joihin se rinnastuu osin myös merkitykseltään (Onikki-Rantajääskö 2001: 17; 2005: 175–177). Progressiivin (imperfektiivisen) aspektimerkityksen ja toiminnan tai tapahtumisen tilassa olemisen merkityksen voi siis nähdä syntyvän sekä *olla*-verbin että inessiivin vaikutuksesta (progressiivirakenteiden lokaalisesta alkuperästä ja spatalisuudesta abstraktien merkitysten lähteenä ks. esim. Lyons 1977: 718–724; Lakoff & Johnson 1980: 14–32; Bybee ym. 1994: 127–133). *Olla V-OssA*- ja *olla V-mAssA*-rakenteiden merkitykseen ja merkitysvivahteisiin vaikuttaa lisäksi olennaisesti niissä esiintyvien kantaverbien semantiikka ja leksikaalinen aspekti (Heinämäki 1995; Onikki-Rantajääskö 2001). Esimerkiksi leksikaaliselta aspektiltaan momentaaninen kantaverbi voi aiheuttaa progressiivirakenteessa propinkvatiivisen tulkinnan. Koska kestoltaan momentaaninen tapahtuma on ristiriidassa kesto vaativan käynnissä olon kanssa, rakenteen aspektuaalis-temporaalinen merkitys on progressiivisuuden sijaan ennakoiva: tapahtuma on käynnistymäisillään (ilmiöstä esim. Maamies 1997).

Olla V-OssA -rakenteella tai oikeastaan laajemmin deverbaalisella olotilarakenteella (*olla* + inessiivisijainen deverbaalinomini) on ilmaistu progressiivisen aspektin kaltaista merkitystä (*olla heinänteossa*; *olla pyykinpesussa*) jo ennen kuin infinitiivillinen *olla V-mAssA* on alkanut vakiintua perifrasisessa hahmossa ja progressiivisessa merkityksessä (Nuutinen 1976: 56–57; Onikki-Rantajääskö 2001: 118, 254–263; 2005). Deverbaalisella olotilarakenteella on kuitenkin sellaisia syntaktis-semanttisia rajoitteita, joita infinitiivillisellä *olla V-mAssA*-rakenteella ei ole. Ensinnäkin *mA*-aines on yhdistettävissä kaikkiin verbeihin, kun taas deverbaalijohtimellisia muotoja on useita erilaisia, mikä ei tee deverbaalisesta olotilarakenteesta rakennehahmoltaan yhtenäistä. Esimerkiksi joillekin verbeille *-minen*-johdos on ainoa, jolla teonnimen voi muodostaa (esim. *sulaa, suureta*). *Olla V-misessA* olisi rakennehahmona paljon raskaampi kuin vaikkapa *O*-johtiminen *olla V-OssA*. Deverbaalimuodoille on lisäksi ominaista, että sama johdin voi verbistä riippuen esiintyä yhtäältä teonnimessä (nomen actionis), toisaalta teon tuloksen nimessä (nomen acti): esimerkiksi *ajo, nousu* mutta *tunto, särky* (Kangasmaa-Minn 1983). Merkitysero verbistä muodostetun teonnimen ja teon tuloksen nimen välillä on toisinaan häilyvä. Esimerkiksi *laulu* esiintyy sekä teonnimenä (*kuoron laulu oli kaunistaa*) että teon tuloksena (*kuoro lauloi monta laulua*). Deverbaalimuodoille on myös tavalista, että ne leksikaalistuvat teon tulosta spesifimpään merkitykseen (esim. *ostos, vienti*) (deverbaalimuodoista ks. ma.). Rakennehahmon yhtenäisyyden, mikä tarkoittaa kielenpuhujan näkökulmasta samalla johdonmukaisuutta ja helppokäyttöisyyttä, voi ajatella vahvistavan konstruktion vakiintumista ja produktiivistumista (konstruktioiden muodostumisesta ja muutoksista ks. esim. Traugott & Trousdale 2013).

Toisena syntaktis-semanttisena haasteena deverbaaliselle olotilarakenteelle on se, että se useimmiten vaatii transitiiiverbien yhteydessä objektigenetiivin ilmipanoa, jos subjektina on agenttiivinen toimija (*Pekka on pyykinpesussa*). Vastaavasti objektin merkityksensä jättävässä rakenteessa subjekti saa tyypillisesti toiminnan kohteena olevan patientin, prosessin läpikävijän roolin, esimerkiksi *Paita on pesussa* vs. *?Pekka on pesussa* (Nuutinen 1976: 56–57; Onikki-Rantajääskö 2001: 82–83, 262). Intransitiiviverbien kohdalla subjektin rooli voi olla myös agenttiivinen, kuten ainakin rakenteiden *olla menossa*, *olla lähdössä* ja *olla tulossa* kohdalla. Saattaa olla, että *mennä-*, *tulla-* ja *lähteä-*verbillinen *olla V-OssA* on yhteensopiva sekä epäagenttiivisen että agenttiivisen subjektin kanssa siksi, että etenevä liike mielikuvaistuu liikkujan omavoimaiseksi toiminnaksi silloinkin, kun se ei sitä välttämättä ole (*Pekka ~ Pallo on menossa mäkeä alas*). Liikeverbbit *nousta* ja *laskea*, joita nykysuomessakin käytetään *olla V-OssA* -rakenteessa progressiivifunktiona, sen sijaan implikoivat tässä yhteydessä pikemminkin epäagenttiivista kuin agenttiivista subjekta, esimerkiksi *hinta on nousussa ~ laskussa*.

Se, että *olla V-mAssA* -rakenne on helppo muodostaa ja on samahahmoinen kanta-verbistä riippumatta, samoin kuin se, että objektin jättäminen ilmaisematta ei aiheuta muutosta subjektin semanttisessa roolissa, ovat todennäköisesti osaltaan vaikuttaneet infinitiivillisen *olla V-mAssA* -rakenteen yleistymiseen progressiivisen tilan ilmaisimena.

3 Tutkimusaineistosta ja sen luonteesta

Tutkimusaineiston muodostavat Vanhan kirjasuomen (VKS) korpuksesta sekä Varhaisnykysuomen (VNS) korpuksesta Korp-työkalun avulla haetut muodot *menossa*, *tulossa* ja *lähdössä* sekä *menemässä*, *tulemassa* ja *lähtemässä*. Tämän lisäksi olen hakenut muodot *menos* ja *menosa* sekä vastaavat vaihtoehdot *tulla-* ja *lähteä-*verbien osalta, sillä vanhassa kirjasuomessa (noin v. 1540–1810) inessiivimuodon kirjoitusasu on vielä vakiintumaton. Vanhan kirjasuomen aineistossa inessiivin päätte *-ssa* ei esiinnykään nykymuodossa kertaakaan, kun taas varhaisnykysuomen (noin v. 1810–1880) aineistossa poikkeavia kirjoitusasuja on vain pari kappaletta. Olen kerännyt korpushaun tuloksista manuaalisesti ne tapaukset, joissa sananmuoto esiintyy *olla-*verbin täydennyksenä (elementtien välitön läheisyys ei ole ollut kriteerinä) ja jotka eivät ole perusliikemerkityksestään eriytyneitä leksikaalistumia.⁷ Lisäksi *olla V-OssA* ja *olla V-mAssA* (joihin viitataan vastedes myös merkintätavalla *olla V-ssa*) esiintyvät referatiivirakenteissa (*arweli olewan menemässä*) ja *olla tulossa* on aineistossa kerran partisiippisena (*odottaman tulos olewaista wahwistusta*). Tapauksista, joissa rakenne esiintyy lähinnä tarkasteltavana kielenaineksena (sanakirjat, kielioppaat), olen ottanut huomioon myös kopulattomat tapaukset.

Kaiken kaikkiaan korpuksista löytyy yhteensä 188 *olla V-ssa* -rakenteen esiintymää, mitä havainnollistaa taulukko 1. Olen merkinnyt sanakirja- ynnä muut esiintymät taulukkoon omaksi sarakkeekseen niiden esiintymäkontekstin erityisyyden vuoksi. Osa

7. Vanhan kirjasuomen korpuksessa *meno-* ja *tulo-*deverbaalit esiintyvät usein leksikaalistumina, jotka näkyvät myös hakutuloksissa, esim. *tajjwalises menos*; *He syöwät sinun tulos ja leipäs*.

aineiston esiintymistä on peräisin sanakirjoista sekä kieliopeista ja -oppaista. Tällaisia teoksia ovat D. E. D. Europaeuksen *Ruotsalais-suomalainen sanakirja* (1853), F. Ahlmanin *Ruotsalais-suomalainen sanakirja* (1865), G. Eurénin *Suomalainen kielioppi Suomalaisille* (1852), J. F. Granlundin ja C. A. Sanmarkin *Suomalainen Puhuttelija* (1860) sekä J. Länkelän *Suomen kielen kielioppi* (1867), jotka sisältyvät Varhaisnykysuomen korpukseen. Tämä aineisto-osa on kiinnostava siksi, että se edustaa tekstilajia, jolla on normittava funktio. Teoksiin päässeet muodot ja merkitykset oletettavasti ovat laatijoiden näkökulmasta paitsi käytössä olevaa myös hyväksyttävää kieltä. Toisaalta esiintymät eivät välttämättä ole itse hakusanoja vaan ovat esimerkiksi osa muun hakusanan esimerkivirkettä tai suomennosta.

Taulukko 1.

Olla V-ssa Vanhan kirjasuomen ja Varhaisnykysuomen korpuksissa.

olla +	VKS	VNS	VNS sanakirjat ja kielioppaat	Yhteensä
<i>menossa</i>	-	9	8	17
<i>menemässä</i>	2	17	10	29
<i>tulossa</i>	14	48	6	68
<i>tulemassa</i>	-	31	11	42
<i>lähdössä</i>	-	1	5	6
<i>lähtemässä</i>	-	18	8	26
Yhteensä	16	124	48	188

Esiintymien suhteellisen pientä määrää selittää se, että progressiivisuutta (on voitu ja) voidaan (edelleen) ilmaista myös yksinäisverbillä (*Pekka menee yliopistolle*) ja sen lisäksi muilla tavoin, kuten käyttämällä merkitystä vahvistavia partikkeleita (*parhailtaan, juuri*) tai rinnakkaista tapahtumaa ilmaisevaa *kun*-sivulausetta. *Olla V-mAssA* -rakenteen osalta Onikki-Rantajääskö (2005) on osoittanut, että rakenne on alkanut yleistyä progressiivisessä merkitysfunktiossa vasta varhaisnykysuomen aikana. Tässä tutkimuksessa en kuitenkaan pyri selvittämään *olla V-ssa* -rakenteen esiintymisen suhteellista yleisyyttä, vaan tarkastelen ainoastaan sen merkitystä ja tulkintaa ja siihen liittyviä tekijöitä.

Vanhan kirjasuomen korpus on kooltaan 3 428 618 sanaa. Se koostuu uskonnollisesta, hallinnollisesta ja maallisesta kirjallisuudesta 1500-luvulta 1810-luvulle asti. Varhaisnykysuomen korpus käsittää puolestaan 8 976 561 sanaa ja kattaa useiden eri alojen kirjallisuutta. Aikaväliltään se sijoittuu vuosiin 1809–1899. Se, että molemmat korpuksat koostuvat monenlaisista tekstilajeista, on tämän tutkimuksen kannalta merkittävää. Tietyn ilmaisutavan käyttö ja volyymi voi olla genrekohtaista, eikä ole taattu, että aineiston esiintymät vastaavat siinä edustumattomia tekstilajeja tai esimerkiksi puhutun kielen ja eri murteiden tilannetta. Iso osa vanhan kirjasuomen teksteistä on käännöksiä tai mukaelmia (Lehikoinen & Kiuru 1993: 3; Häkkinen 1994: 12), ja monien kieliopillisten rakenteiden valintaan on vaikuttanut lähdekielen malli (Häkkinen 1994:

esim. 323–324). Käännösten mallina olevaa tekstiä tai tekstejä on kuitenkin monessa tapauksessa vaikea jäljittää. Esimerkiksi ruotsinkielisiä Ruotsin valtakunnan ajan la-keja ja asetuksia on kyllä saatavilla, mutta itse olen löytänyt niistä vain näköispainoksia. Virsiteksteissäkin on omat haasteensa: aineistossa oleva Hemminki Maskulaisen virsi (1616) on nimetty lähdekielisen teoksen *Piae Cantiones* sisältämän virren ”Ave maris stella divinitatis” mukaan, mutta latinankielisen tekstiin verrattuna käännös on raken-teen ja sisällön puolesta mukaelma, eikä mukaelman *olla V-OssA* -rakenteelliselle sä-keelle (*Sill tulos on idz Herra cohta*) löydy vastinetta latinankielisestä versiosta (mutta kenties jonkin toisen kielen käännöksestä). Joidenkin Raamatusta peräisin olevien esi-merkkien kohdalla esittelen kuitenkin myös mahdollista lähdekielistä tekstiä tai poh- din muutoin lähdekielen vaikutusta.

Korpusten tekstilajit vaikuttanevat osaltaan myös siihen, missä aika- ja persoona- muodossa tutkimuskohteena oleva rakenne aineistossa esiintyy. En erikseen tarkas- tele aika- ja persoonamuotojen jakautumista, mutta yksittäisten esiintymien analyysi osoittaa, että subjektin persoonalla ja finiittiverbin aikamuodolla ovat usein olennai- nen merkitys: intentioita ja ennakoivia ilmaiseva rakenne ilmaisee tyypillisesti puhe- hetken jälkeistä tapahtumaa, ja intentiot liittyvät tavallisemmin puhujaan itseensä (vrt. esim. Bybee ym. 1994: 244, 254). Esimerkiksi sadut ja erilaiset uutisoinnit sisältävät runsaasti menneiden tapahtumien kuvausta, ja niiden subjektina esiintyy usein kol- mas persoona, kun taas muun muassa kirjeissä ja näytelmissä ensimmäinen ja toinen persoona ovat enemmän esillä ja niissä nykyhetki ja tulevaisuus ovat tavallisia viittaus- hetkiä (ks. esim. VISK § 1528, 1531). Tekstilajeilla voi siis olla osuutensa siihen, mitkä rakenteen funktiot ovat korpuksessa tyypillisimpiä.

4 Liikeverbillisen progressiivirakenteen käyttö vanhassa kirjasuomessa ja varhaisnykysuomessa

Tarkastelen seuraavaksi *mennä*-, *tulla*- ja *lähteä*-verbillisten *olla V-OssA* ja *olla V-mAssA* -rakenteiden esiintymiä Vanhan kirjasuomen ja Varhaisnykysuomen kor- puksissa. Käsittelen kutakin verbiä omissa alaluvuissaan (4.1–4.3).

4.1 *Mennä*

Vanhan kirjasuomen korpuksessa *mennä* esiintyy *olla V-ssA* -rakenteessa ainoastaan kahdesti. Molemmat *mennä*-tapaukset ovat *mA*-aineeksisia *olla menemässä* -muotoja:

- (12) Ja he *olit tiellä menemäs* Jerusalemiin / Ja Jesus kävi heidän edelläs / ja he hämmästyit / ja seuraisit händä ja pelkäisit (Biblia 1642, Mark. 10:32)
- (13) 27. dito Andoi H: C . M: Her Felt Marskalkin Greff WITTENBERGIN Swrel osal ARMeest [c]ohdastans *mennä* POlan CUNingan perän / joca silloin *oli* (tullen tiedon jälkeen) *tiellä* cohdastans *menemäs* KRAkowan / ja oli itzens Passin WOLBekin tygö istuttanut: – – (asetus 1655)

Kummassakin esimerkissä on kyse menneen tapahtuman kuvauksesta, jossa meneminen on konkreettista liikettä. Merkitykseltään esimerkit edustavat melko prototyyppistä progressiivisuutta. Tilanteessa on kaksi samanaikaisesti käynnissä olevaa tapahtumaa: opetuslasten kulkeminen tietä pitkin ja Jeesuksen eteneminen heidän edellään (esim. 12) sekä joukkojen lähettäminen Puolan kuninkaan perään ja tämän eteneminen Krakovaan menevällä tiellä (esim. 13). Kerronnallisesti rakenteen tehtävä on olla luomassa tilanteista kehystä, johon finiittiverbin sisältävä, juonta kuljettava lause asettuu (ks. Onikki-Rantajääskö 2001: 251–252; myös Herlin 1998: 87–91). Kummassakin kertoja raportoi kolmannen tahon toimintaa ja lukijalle jää ainoastaan passiivisen kertomuksen seuraajan rooli. Syntaktisesti *olla V-mAssA* ei muodosta kiinteää kokonaisuutta sikäli, että lauseissa *olla*-verbillä on ensisijaisena täydennyksenä *tiel(l)ä*.⁸ Periaatteessa *olla tiellä jnnekin (Jerusalemiin; KRAkowan)* riittäisi ilman *menemäs*-sanaakin merkitsemään liikkeellä oloa: ilmaus on käsitettävissä ainakin nykykielessä kiteymäksi, jolla ilmaistaan nimenomaan prosessissa olevaa matkankulkua (mikä ei välttämättä tarkoita sananmukaisesti kulkemista tietä pitkin, vrt. *olla matkalla*). Lauseissa muoto *menemäs* kuitenkin korostaa kulkemista, eteenpäin suuntautuvaa dynaamista liikettä. Myös adverbit *edelläns* ja *perän* tukevat tulkintaa liikeelementin mukanaolon merkityksellisyydestä, sillä (ainakin nykykielessä) ne esiintyvät sellaisissa yhteyksissä, joissa niiden määritteenä oleva entiteetti on myös liikkeessä (Nikanne 2003; Teeri-Niknammmoghadam 2020).

Vanhan kirjasuomen esiintymiä on kiinnostava tarkastella rinnakaistekstien valossa, sikäli kun niitä on saatavilla. Esimerkki 12 on peräisin vuoden 1642 Bibliasta, ja tekstikohta (Mark. 10:32) on siten verrattavissa esimerkiksi latinankieliseen Vulgataan:

(14) *erant autem in via ascendentes in*
olla.PST.3PL mutta PREP tie mennä.PTCP.PRS.PL.NOM PREP

Hierosolyma et praecedebat illos Iesus
Jerusalem ja mennä edeltä.PST.3SG heidän Jesus

'Kun he olivat tiellä menemässä ('meneväiset') Jerusalemiin, Jeesus kulki heidän edellään'

Latinankielisessä ilmauksessa muoto *ascendentes* on verbin 'mennä, kiivetä' monikon nominatiivissa oleva preesensin partisiippi. Partisiippimuoto heijastuu vuoden 1541 ruotsinnokseen niin sanotussa Kustaa Vaasan Raamatussa: *Och the woro på wäghen gångandes vp til Jerusalem*.⁹ Myös Agricolan *Se Wsi Testamenti* vuodelta 1548 käyttää partisiippia: *Ja he olit tielle meneueiset Jerosoliman / Ja JESUS heiden edelenskeui*. Bibliassa partisiippi on kuitenkin korvautunut *mA*-aineksisella deverbaalimuodolla,

8. *cohdistans* mm. 'puolestaan', 'suoraan' (ks. *Vanhan kirjasuomen sanakirja s.v. kohdistansa*).

9. Vrt. Lutherin saksannos (1545): *Sie waren aber auf dem Wege und gingen hinauf gen Jerusalem*. Kiitos Antti Ijäksielle Raamatun käännöksiä koskevista huomioista sekä tässä artikkelissa esiintyvien latinan- ja kreikankielisten ilmaisujen kieliopillisen rakenteen avaamisesta.

joka sopii lauseasemaansa lokaaliadverbiaalin jälkeen partisiippimuotoa paremmin. Ilmaisutapa *tie* + deverbaalimuoto näyttää eläneen kielenkäytössä myös raamatunkäännösten ulkopuolella niin sanottuna paratagma eli rinnastuksena (paratagma-konstruktioista Nummila & Ojutkangas 2013, ks. myös alalukua 4.2), kuten edellä esimerkissä 13: *tielä cohdastans menemäs KRAkowan*. Esimerkissä Puolan kuningas voi olla kirjaimellisesti Krakovaan vievällä tiellä, mutta merkitys voi olla myös väljempi kulussa olo, joka rinnastuu liikeverbin ilmaisemaan menemiseen. Tähän viittaa myös ruotsinnos, joka vuoden 1917 käännöksessä on kokonaan ilman liikettä ilmaisevaa deverbaalia (*Och de voro på vägen upp till Jerusalem*). Nykyruotsissa tiellä olon ilmaus voi merkitä progressiivisuutta ilman tien tai etenevän liikkeen merkityselementtiä: *Det var på väg att byggas* 'Sitä oltiin rakentamassa' (Blensenius 2015: 30, 35).

Varhaisnykysuomen korpuksessa on *tulla*-verbiin verrattuna melko vähän *mennä*-verbillisiä *olla* V-ssa -rakenteita. *Olla menossa* esiintyy 17, *olla menemässä* 27 kertaa. *Olla menossa* saa aineistossa vain progressiivisia merkityksiä:

- (15) Niillä tienoin missä nyt Meriläisen lahden ja Lopakan lammin vedet pienoisena ojana lähtevät maantien poikki mertä kohden, *olivat* Venäläiset *menossa* rosvottune kellonensa, mutta jää ei kantanutkaan. (J. W. Murman 1856)

Esimerkissä 15 on kyse konkreettisesta liikkumisesta, menneen tapahtuman kuvauksesta, jossa kesken matkanteon tapahtuu jotakin (*jää ei kantanutkaan*). Esimerkki edustaa prototyyppistä progressiivista ilmaisua, jossa kaksi tapahtumaa ovat rinnakkaisia: progressiivinen muoto ilmaisee taustatoimintaa, jonka aikana käänteentekevä tilanne tapahtuu. *Olla menemässä* esiintyy aineistossa hieman monipuolisemmin erilaisissa merkityksissä. Ensinnäkin se saa niin ikään progressiivisia, konkreettista (esim. 16) tai metaforista liikettä (esim. 17) sisältäviä tilannekuvauskäyttöjä:

- (16) – – ja kuin heitä liika paljo kerralla, yli Narovan joen ryyäten, sillalla *oli menemässä*, murtui silta heidän allansa, ja paljo rahvasta hukkui pois. (A. Ahlqvist 1855)
- (17) Ruotsalaisen kansan entinen suuruus ja sen onnen aurinko *on ollut* alaspäin *menemässä* kuningas 12:s Kaarlen ajoista. (*Mehiläinen* 1859)

Olla menemässä esiintyy myös käytössä, jossa merkitys saa propinkvatiivisen eli alkamaisillaan olevan toiminnan sävyn:

- (18) Mattei saattoi Muratin pieneen huoneeseen, jonka porttiventtija suori kuninkaalle. *Oli juuri menemässä*, kun Murat sanoi: ”herra översti, minä haluaisin hyvänhajullista kylpyä”. (*Mehiläinen* 1859)

Esimerkissä näkyy jälleen tyypillinen samanaikaisuuden ja taustatoiminnan merkitys: kesken liikkeen tapahtuu jotakin. Propinkvatiivisessa merkityksessä intention ja liikkeen välinen raja tosin saattaa olla hämärä. Ei ole aina selvää, onko kyse vielä varsinais-

sesta liikkeestä vai vasta jonkinlaisesta valmistautumisesta, lähtemäisillään olemisesta – siis aikeesta. Ilmaus on tulkittavissa joko niin, että Mattei on jo kävelemässä ovelle poistuakseen, tai niin, että Mattei oli vasta aikeissa lähteä. Aikeissa oleminen voi olla kaikkietävän kertojan tietoa, tai jos näkökulma on henkilöahmon, on aie näyttänyt Muratille lähtemistä enteilevänä käytöksenä ja ollut siis pian koittavan tapahtuman ennakkointia. Joka tapauksessa olennaista on, että aikeen, valmistautumisen ja käynnissä olevan liikkeen väliset rajat ovat häilyviä: agenttiivisen toimijan varsinaista etenevää liikettä edeltää jo jonkinlainen liikkumista sisältävä esivaihe ja sitäkin ennen intentio, jonka olemassaolo on toimijalle itselleen selvä mutta mahdollisesti näkyvissä tai muutoin tunnettu myös muille (ks. myös samantyyppisistä rakenteista *on menoissaan* ~ *meno(i)llaan*, Onikki-Rantajääskö 2001: 118).

Varhaisnykysuomen aineistossa on yksi tapaus, jossa *olla menemässä* ei ilmaise parhaillaan tapahtuvaa toimintaa vaan ainoastaan intentiota:

- (19) – – minä aivon vielä viikon ajan viipyä Braahessa. Nyt minä olen **juuri menemässä** Iihin Clasenin häihin. - Voi hyvin! (C. N. Keckman 1828–1838)

Kirjoittaja kertoo, mitä aikoo kirjeen kirjoitettuaan tehdä. Rakenteen rikkova *juuri* ilmaisee, että kyse on lähitulevaisuuden tapahtumasta (vrt. esim. 18). Fokuksessa on menemisen syy ja määränpää, jota verbin tulosijaiset täydennykset *Iihin* ja *Clasenin häihin* ilmaisevat.

Olla menemässä esiintyy aineistossa edellisten käyttötapojen lisäksi merkityksessä, jossa se ilmaisee liikkeen sijaan muunlaista konkreettista prosessia:

- (20) Se [kivisilta] tuli Pieksämäkeläisille sangen kalliiksi, mutta seki on viimeisinä vuosina heitetty rappiolle, niin että se *on* paikottain ihan **hajalle menemässä**. (Mehiläinen 1859)

Esimerkissä 20 idiomi *mennä hajalle* sisältää liikkeen merkityksen enää vain haaleasti. Progressiivimuotoisena idiomi on aspektiltaan kaksifunktionen. Se ilmaisee sekä parhaillaan tapahtuvaa prosessia (*on menemässä*) että implikoi ajallisesti myöhempää lopputulosta ja siis resultatiivisuutta (tulosijainen täydennys *hajalle*): hajoaminen on jo käynnissä ja johtaa ennen pitkää tilanteeseen, jossa kivisilta on hajalla. Liike-merkityksestään eriasteisesti eriytynyt polyseeminen tai esimerkin 20 tapainen idioomaattinen käyttö ovat hyvin tavallisia myös nykysuomessa, mutta muotorakenteessa esiintyy tällöin yleensä deverbaalinen muoto. Nykysuomessa niin ikään (deverbaalimuodoille) tavallinen on esimerkin 21 kaltainen käyttö, jossa kirjoittaja nykyhetkisten vihjeiden perusteella konstruoi itse entiteettejä, siis tulevia tapahtumia:

- (21) Villan ja pellavan aika *on* melkein ohitse *menemässä*: nyt eletään pummulin aikakaudessa. (Mehiläinen 1859)

Esimerkissä 21 *villan ja pellavan aika* on ikään kuin säiliömäinen tai tilamainen entiteetti, joka on ajan väylällä tullut ihmisten kohdalle ja viipyillyt siinä, mutta on nyt

pian (mitä *melkein* osoittaa) jatkamassa matkaansa, ihmisen havaintosuuntaan nähden taaksepäin (ks. esim. Lakoff & Johnson 1980: 41–43). Viimeisimpänä, havainnoijan kannalta edestäpäin saapuneena tulijana, on *pummulin* aikakausi, joka on väylällä pysähtyneenä tämän kohdalle. Käsitteistykseltään tapaus vastaa *tulla*-verbillisen progressiivirakenteen kautta hahmottuvaa mallia, jossa tulevaisuuden tapahtumat saapuvat ajan väylällä edestäpäin kohti havainnoijaa (ks. alalukua 4.2). Esimerkissä 21 entiteetti on kuitenkin jo kohdalla, ja ennakkoinnin kohteena on sitä edeltävän entiteetin ohitse meneminen.

Edellä käsiteltyjen lisäksi Varhaisnykysuomen korpuksessa on sellaisia *olla* V-ssA -rakenteen esiintymiä, jotka ovat peräisin sanakirjoista tai kieliopeista tai -oppaista. Tässä joukossa *mennä*-verbillinen *olla* V-ssA saa lähes yksinomaan sellaisia käännoksiä ja konteksteja, joissa meneminen on konkreettista ja intentionaalista. Esimerkiksi Ahlmanin sanakirjasta¹⁰ *menemässä* löytyy ilman *olla*-verbiä omana hakusananaan (esim. 22) ja esiintyy lisäksi muutamien hakusanojen esimerkkilauseissa (esim. 23). Esimerkissä 22 on käännoksen perusteella kyse propinkvatiivisesta käytöstä, esimerkissä 23 liikkeeseen lomittuvasta intentiosta tai ennakkoinnista:

(22) *menemässä*: kun hän *oli* *menemässä* 'i det samme o. samma han skulle gå' (F. Ahlman 1865)

(23) *olen*: *olen* *menemässä* maalle 'jag skall på landet' (F. Ahlman 1865)

Menossa on Ahlmanin sanakirjassa hakusanana, mutta sen selitteenä on ainostaan *yhdessä menossa*. *Olla menossa* ei sanakirjoissa esiinny sellaisenaan hakusanana, mutta se löytyy kuitenkin muutamien hakusanojen yhteydestä (esim. 24–25). Tällöin on nähtävissä propinkvatiivinen käyttö, johon liittyy intention merkitys (*pitää menemän* -konstruktion futuurisuudesta ks. Elsayed 2017: 184–192):

(24) *hetki*: sillä hetkellä kuin l. juuri kuin hänen piti menemän l. *oli menossa* l. *menemässä* 'i samma stund han skulle gå' (F. Ahlman 1865)

(25) *olen*: *olen* juuri *mennä* l. *menemässä* l. *menossa* häntä hakemaan 'jag skall just gå för att söka honom' (F. Ahlman 1865)

Merkille pantavaa näissä esimerkeissä on se, että muotovariantit *menossa* ja *menemässä* rinnastetaan toisiinsa. Myös *menossa* ja *lähdössä* vertautuvat toisiinsa (*oleviansa: olla menossa l. lähdössä oleviansa*, F. Ahlman 1865), mikä kielii *mennä*-verbin käytöstä *lähteä*-verbin merkityksessä. *Olla menossa* saa *Suomalaisessa Puhuttelijassa* progressiivisen tulkinnan: *Mihinkä olette menossa?* 'Hvart ären I på färd?'

Eurénin kieliopista *menemässä* löytyy inessiivisijaisten infinitiivimuotojen luettelomasta. On kiintoisaa, että Eurénilla *menossa*-muoto ei ole kielenaineksena, mutta sitä on kuitenkin käytetty metatekstissä:

10. Ahlmanin sanakirjan selitteet ovat usein yhteneväisiä Europaeuksen sanakirjan (1853) kanssa.

- (26) Itsessään on aika kulumisensa vuoksi neljänlainen, nimittäin: 1. Menevä, niinkuin: saan, otan, otamme, ottaisimme, syötte, syökäämme. Kaikissa näissä on tekemisen aika menevä. Aika, jona saan, otan, syötte. j.n.e. menee nyt menemistään eli on **menossa** eteenpäin.

Esimerkki tuo hyvin eksplisiittisesti esiin sen, että muotorakenteen tulkitaan ilmaisevan käynnissä olevaa toimintaa ja että aika itsessään voidaan nähdä myös ikään kuin suoralla eteenpäin kulkevana entiteettinä.

4.2 Tulla

Tulla-verbillinen *olla V-ssA* -rakenne on tutkimusaineistossa *mennä-* ja *lähteä-*verbillisiä yleisempi, ja sillä on useita eri käyttötapoja. Tästä syystä tarkastelen rakennetta kahdessa eri alaluvussa.

4.2.1 Vanha kirjasuomi

Tulla esiintyy Vanhan kirjasuomen korpuksessa deverbaalisessa *olla V-OssA* -rakenteessa 14 kertaa mutta infinitiivillisenä ei kertaakaan. Vain yksi tapaus saa puhtaasti progressiivisen tulkinnan (esim. 27). Esiintymässä on prototyyppinen kahden tahtuman samanaikaisuutta ilmentävä *cosca* ('kun'):

- (27) Selkjä ja Täydellinen Tieto Sijtä, Cuinga Majori MALCOLM SINCLAIRI Wäjätyx, ja sinä 27.p. Kesä-Cuusa Wuonna 1739. Christianstadtin tykönä Schleisias, Julmasti Murhatux on tullut, Cosca Hän Cuning:sen Maij:tin Corkiain Asiain Toimituxesa *On ollut* Cotia *tulosa* Constantinopelista (tuntematon 1741)

Tulla-verbi esiintyy vanhan kirjasuomen aineistossa *mennä*-verbin tapaan myös paratagma- eli sanarinnastuskonstruktiossa:

- (28) ja eij ole millän muoto epäilemist / että tosin hänen Cuning:sen Maij:stetins Armolisin ja Jumalinen aicoimus olla taita / että sencaldaiset Rucous ja paranus päiwät – – asetettaman ja pyhitettämän pitä / ja että Hänen Cuning:sen Maij:tins Armolisin Käsky sijtä myös epäilemätä *on tiellä eli tulos* / joca rauhattomain ja secaseuraisten Postein juoxun tähden / Hänen Cuning:sen Maij:tins Sotajoucon ja sen Rajain welillä / eij ole taitaut edes joutua (asetus 1709)

Paratagman toisena jäsenenä on kaikissa tapauksissa *tiellä*. On mahdollista (tai todennäköistä), että tekstit ovat käännöksiä tai mukaelmia, jolloin ruotsinkielinen ilmausmalli voi vaikuttaa taustalla. Deverbaalimuodon rooli on mahdollisesti toimia tarkennuksena: kyseessä on nimenomaan käynnissä oleva toiminta ja etenevä kulkeminen. Toisaalta paratagmakonstruktion käytöllä voi olla myös emfaattinen funktio: saman

asian sanominen kahdesti korostaa lauseen osan merkityksellisyyttä. Kiinnostavaa on se, että vaikka paratagman osat ovat yleensä sanaluokaltaan samoja (*päättös ja loppu; hyvä ja onnellinen; peljätä ja vapista*), *tiellä ja menemäs* (esim. 12) tai *tulos* ovat nykykielen näkökulmasta epäsymmetrisiä: edellinen on substantiivi, kun taas jälkimmäiset ovat infinitiivejä tai sen käyttöön rinnastuvia verbaalimuotoja. Paratagman kannalta saattaa olla riittävää, että täydennykset järjestyvät *olla*-verbillä samantyyppiseksi adverbialiseksi ja olosijaiseksi konstruktioksi, jonka osilla on keskenään läheinen liikkeellä olon merkitys, mutta kyse voi olla myös siitä, että *menemä* ja *tulo* ovat jäsennettävissä paitsi perifrastistyyppisen konstruktion osiksi myös substantiiveiksi, toisin kuin nykyään. Tähän viittaa myös aineistosta löytyvä *ymmärrettin Saxilaisten täydesä tuloa olewan* (esim. 30 s. 47), jossa *tuloa* saa adjektiivimääritteen (*täydesä*).

Vanhan kirjasuomen *tulos*-esimerkeissä on progressiivisen merkityksen ohella myös futuurisia sävyjä. *Tulla*-verbiin koodautuu näkökulma, joka on liiketapahtuman muodostaman väylän päätepisteessä (liikkeen päämäärässä), mikä tarkoittaa, että liike suuntautuu kohti tarkastelupistettä (ks. esim. Larjavaara 1990: 254–263). Tämä aiheuttaa sen, että vaikka liikkuja on vasta parhaillaan matkalla kohti päämäärää, fokus on samalla myös ajallisesti myöhemmässä hetkessä, jona liikkuja saavuttaa päämäärän ja siis tarkastelupisteen. Päämäärään saapuminen on fokuksessa luonnollisesti siksi, että samalla kun päämäärä on valittu tarkastelupisteeksi, on myös syytä olettaa, että päämäärään saapuminen on jollain tavalla merkityksellistä siellä olevien ihmisten, asioiden, paikkojen tai muiden vastaavien kannalta. Esimerkissä 28 subjekti (*Hänen Cuning:sen Maij:tins Armolisin Käsky*) on kirjoittajan havaintopiirin ulkopuolella: oletus postin matkalla olosta perustuu päättelyyn tai arveluun. Kirjoittaja itse lukeutuu siihen joukkoon, jota kuninkaan käskyn saapuminen tavalla tai toisella koskettaa.

Voidaan ajatella myös niin, että esimerkissä 28 kirjoittaja itse asiassa nostaa tulevan tapahtuman esiin nimenomaan käyttämällä progressiivisuutta ilmaisevaa muotorakennetta tapahtumaketjun todisteena: saapuminen koittaa väistämättä ennen pitkää, sillä matkantekohan on jo käynnissä. Progressiivisen muotorakenteen käyttö liittyy episteemisyyteen: kielenkäyttäjä syystä tai toisesta olettaa (tai haluaa antaa sellaisen vaikutelman), että liiketapahtuma on todella jo käynnissä. Esimerkissä progressiivinen ja futuurinen merkitys sekä episteemisyyden ilmenevät hyvin eksplisiittisesti. Kirjoittaja paitsi ilmaisee parhaillaan tapahtumisen (*on tiellä eli tulos*) ja maalailee siihen vaikuttavat olosuhteet (*rauhattomain ja secaseuraisten Postein juoxun*) myös viittaa ajallisesti myöhemmän saapumisen seurauksiin (*Rucous ja paranus päivät – – asetettaman ja pyhitettämän pitä*) ja eksplikoi oman asennoitumisensa parhaillaan käynnissä olevan tilanteen todennäköisyyteen (*eij ole millän muoto epäilemist*).

Samanlainen progressiivisuuden, ennakoinnin ja episteemisyyden yhteenkietoutuma on nähtävissä myös esimerkissä 29–30. Ensinnäkin parhaillaan tapahtuva lähestyminen oletetaan todeksi, mitä osoittaa kontekstissa toisen käden tiedon ilmaus *cuulit* (esim. 29) sekä *ymmärrettin* (esim. 30), joiden täydennykset saavat tulkinnan faktuaalisena tapahtumana. Tosiasiallisuuden lisäksi Nikanorin ja saxilaisten saapumisen merkitys nostetaan esiin:

- (29) Cosca Judas ja hänen jouckons cuulit / että Nicanor *oli tulos* heitä wastian / ja pacanat joca haaralda joucoittain hänen tygöns tulit / tuhcaisit he idzens / ja huusit Jumalan tygö (Biblia 1642, 2. Makk. 14:15)
- (30) ja waicka tiedoista ja käsijn saaduista kirjoituxista ymmärrettin / Saxilaisten **täydesä tuloa olewan** 8. Regementin canssa Hewoiswäestä – – Juutalaiset myös yöllä colme kerta stykin lauwaitsit (asetus 1713)

Toisin kuin esimerkissä 28 näissä tapauksissa aikapaikkainen viittaushetki on nykyhetken sijaan menneessä, mutta futuurinen implikaatio on yhtä lailla mahdollinen. Esimerkissä 30 progressiivisen muotorakenteen valinta selittyy lauseyhteydestä: tiedot ja käsiin saadut kirjoitukset antavat aiheen olettaa, että lähestyminen tapahtuu paraikaa.

Esimerkki 29 on Bibliasta vuodelta 1642. Vastaava tekstikohta (2. Makk. 14:15) esimerkiksi ruotsinkielisessä Kustaa Vaasan Raamatussa (Gustav Vasas Bibeln 1541) on ilmaistu finiittimuotoisen *dra*-verbin (mm. merkityksessä 'kulkea, marssia') ja *emoot*-preposition ('kohti') avulla: *Som nu Judas och hans selskap hörde, at Nicanor emot them droogh*. Suomenos näyttää mukailevan ruotsinkielistä käännöstä, mutta yksinäisfiniittisen verbin tilalle on kuitenkin valittu *olla* V-ssa. Ainakin nykykielen näkökulmasta *oli tulos heitä wastian* merkitsee yksiselitteisemmin, että Nicanor on vielä matkalla, kun taas yksinäisverbin käyttö ('tuli heitä vastaan') voisi periaatteessa tarkoittaa joko parhaillaan tapahtuvaa lähestymistä (duratiivinen aspekti) tai jo tapahtunutta saapumista (momentaaninen aspekti). Latinankielinen Vulgata taas esimerkiksi sisältää varsin toisenlaisen, ilmeisesti kreikankielisen alkuteoksen rakennetta mukailevan muotoilun. Kyseisessä ilmaisussa on ablatiivisijassa oleva deverbaalimuoto *adventu* 'tulo', jota *Nicanoris* määrittää: *audito itaque Iudaei Nicanoris adventu* – –, eikä liikeverbi siis esiinny ollenkaan predikaattina. Ilmaus kääntyy lähinnä 'Nicanorin tulon tultua kuuluksi juutalaiset – –'. Deverbaalinen *Nicanorin tulo* voisi siis myös saada tulkinnan jo tapahtuneesta saapumisesta. Näyttääkin mahdolliselta, että väärintulkinnan riski on vaikuttanut suomennoksen muotoratkaisun valintaan. On kiinnostavaa, että jo 1600-luvun ensimmäisellä puoliskolla (ks. myös esim. 12–13 s. 40) liikeverbillinen *olla* V-Ossa on ollut valittavissa muotokeinoksi, jolla ilmaistaan nimenomaan parhaillaan tapahtuvaa liikettä – ja sen lisäksi myös futuurisia implikaatioita.¹¹ Itse asiassa jo Hemminki Maskulaisen virsikirjassa vuodelta 1605 esiintyy *olla tulossa* merkityksessä, joka on futuurinen:

- (31) TE Christityd ylösherädkätt / Ja visust ain valvocatt / Näinä surulisin päevin Älkätt maadco syvin. Sill *tulos on* idz Herra **cohta** / Lyhetä ajad aicoi / Caick synneidzed duomit tahto / Keng edhes siin seiso voi. (H. Maskulainen 1605)

Kyse on niin sanotusta Kristuksen toisesta tulemisesta, jonka tarkka ajankohta ei ole tiedossa mutta joka voi toteutua hetkenä minä hyvänsä. Ajan adverbiaali *cohta* osoittaa, että viittaushetki on kirjoitushetkeä myöhempi. Adverbiaali myös aiheuttaa kah-

11. Kiuru (1989) toteaa, että Petraeuksen ja Martiuksen kieliopit 1600-luvulta tuntevat muodon "*Hän on tulos* (est in itinere), joka merkitykseltään vastaa lausetta *hän on tulemassa*".

talaisen tulkinnan: joko tulossa oleminen (duratiivisena toimintana) käynnistyy vasta hetkisen kuluttua, tai sitten kyseessä on kohta koittava saapumistapahtuma (momentaanisena tekona). Miksi tuleva tapahtuma sitten on ilmaistu rakenteella, joka kuvaa parhaillaan tapahtuvaa toimintaa? Ehkä siksi, että saapumisen hetki tulee parhaillaan tapahtuvan liikeprosessin mielikuvan avulla lähemmäksi ja todellisemmaksi. Esimerkissähän puhutaan oikeastaan ilmestymisestä, toisin sanoen konkreettiseen maailmaan saapumisesta, jota ei edellä tavanomainen liikeprosessi. Tässä mielessä on kyse abstraktista tapahtumisesta samalla tavoin kuin silloin, kun ilmaistaan abstrakteja tulevia tapahtumia, esimerkiksi *kesä on tulossa, joulukuu on tulossa*. Tämäntyyppinen ilmaisutapa kertoo laajemminkin siitä, miten käsitteistämme aikaa: Tunnetut luontoon, kalenterivuoteen ja sovittuihin tapahtumiin liittyvät ajankohdat ikään kuin lähestyvät meitä kohti suoraan edestä ajan suoralla (mm. Clark 1973; Lakoff & Johnson 1980: 41–44; Haspelmath 1997: 57–60; Evans 2004: 201–206; Moore 2014: 33–34). Jos kerran jokin saapuu tulevaisuudessa, sen täytyy olla jo matkalla.

4.2.2 Varhaisnykysuomi

Varhaisnykysuomen korpuksessa *olla tulossa* esiintyy 48 ja *olla tulemassa* 31 kertaa. *Tulla*-verbillinen rakenne esiintyy edelleenkin esimerkiksi löyhässä rinnastussuhteessa. Paratagman osien tarkastelu nostaa esille progressiivimuodon kantamia merkityksiä:

- (32) – – kuningas Kaarle oli linnallensa suuren väen kanssa apuun **rientämässä ja tulemassa**. (A. Ahlqvist 1855)
- (33) Jos käräjä-aika *ei ole käsissä eikä pian tulossa* – –, katseluttakoon haawat ymmärtäväisillä ihmisillä (*Ruotsin Waltakunnan laki*, 1865)
- (34) – – jota korkiampana Sään-ennustaja seisoo – –, sitä ihanampi ja kestävämpi pouta silloin **on olossa ja tulossa** (*Sanan Saattaja Viipurista* 1841)
- (35) Jos nyt kaikki ne teokset, jotka **on tulossa ja toivossa**, saadaan tällä vuodella prantätyiksi – – (A. Ahlqvist, 1845–1889)

Progressiivisuutta ilmaisevassa esimerkissä 32 paratagman molemmat osat ovat infinitiivimuotoja. *Rientämässä* ilmaisee liikkeen tavan ja *tulemassa* liikkeen suunnan. Temporaaalisesti samaviitteinen on aineistossa myös esiintyvä paratagma *liikkeillä ja tulossa*. Esimerkeissä 33–34 paratagman osilla on temporaalinen merkitysero: ensimmäinen osa kuvaa parhaillaan (ei-)toteutuvaa asiaa (*ei ole käsissä; on olossa*), kun taas jälkimmäinen osa viittaa tulevaan tapahtumaan (tai sen tapahtumatta jäämiseen). Molemmat osat kuitenkin muodostavat keskenään mielekkään merkityskokonaisuuden (ks. Nummila & Ojutkangas 2013), toisiaan seuraavien ajanhetkien jatkumon. Esimerkin 35 paratagman *tulossa ja toivossa* molemmat osat viittaavat vielä tapahtumattomaan asiaan. Esimerkeissä 33–35 on kiinnostavaa lisäksi se, että *tulossa* rinnastuu nominaalisiin muotoihin.

Varhaisnykysuomen korpuksessa mikään ei *tulla*-verbin kohdalla viittaa siihen, että infinitiivillisen ja deverbaalisen muodon valintaa ohjaisi jokin semanttinen tekijä, kuten subjektin elollisuus tai intentionaalisuus. Molemmat muodot voivat esiintyä sekä elollisen että abstraktin tai luontosubjektin yhteydessä. Elollissubjektillisinä ne voivat ensinnäkin ilmaista parhaillaan tapahtuvaa duratiivista liikettä:

- (36) me kun *olimme* linnahan *tulossa*, silta hajosi ajettaissa ja sinne meni meidän miehet kaikki, hevoisineen, kaikkineen tuiskahtivat jokeen. (E. Salmelainen 1854)
- (37) Kola ja Anna ovat varmaan linnan ulkopuolella kävelemässä, ja jos en erhety - Anna juuri *on tulemassa*. (P. Hannikainen 1884)

Esimerkissä 36 progressiivisuuteen liittyy kahden samanaikaisen tapahtuman läsnäolo, ja esimerkissä 37 Annan tulo on samanaikainen puhehetken kanssa. Elollissubjektilliseen käyttöön voi sisältyä myös intention ja ennakkoinnin merkityspiirteitä:

- (38) Nämät kertoivat Venäjän kasakoita *olevan tulossa* heitä vastaan noin puoleen sataan mieheen *hevoisilla ja pitkillä piikkilöillä*. (Mehiläinen 1859)
- (39) Näiltä ajoilta on vielä jälellä *bulla**) Alexanderi III:nelta, kirjoitettu Tuskulumista vuotten 1170 ja 1172 välillä, jossa sanoo Suomalaisten, kun viholliset *owat tulemassa*, lupaawan pitää Kristinuskon ja hartaasti opettajia pyytävän; mutta, kun vihollinen on poikennut, saarnaajia ylönkatsowan ja vieläpä kowasti wainowanki. (J. F. Cajan 1839–1840)

Toisin kuin edellä (esim. 36–37), näissä esimerkeissä subjektin tarkoite on kielenkäyttäjän havaintopiirin ulkopuolella, ja oletus parhaillaan tapahtuvasta liikkeestä on syntynyt toisen käden tiedon kautta. Merkityksellinen hetki havainnoijan kannalta on jonkin ajan kuluttua toteutuva kohtaaminen – molemmissa esimerkeissä vihollisen kanssa. Progressiivinen merkitys ja tuleva tapahtuma kietoutuvat toisiinsa. Tapauskohtaista onkin, kumpi merkityksistä nousee tulokinnassa korosteisemmaksi. Seuraavassa esimerkissä tuleva tapahtuma näyttäytyy kenties ensisijaisempana:

- (40) Siihen meni hän, tuli kestikievariin ja sanoi isännälle: ”laitas hyvä ruoka sekä juomatkin kunnolliset, ulkomaan herra *on* ikään *tulemassa*.” Kestikievari silloin lampaan tappaa, piiraat teettä ja ruu’an toimittaa mitä parhimmman. (E. Salmelainen 1863)

Parhaillaan tapahtuva toiminta on kestikievarin isännälle yhdentekevää; olennaista on, että jonkin ajan kuluttua vieras on paikalla. Progressiivisen liikkeen mielikuva väistyy tässä enemmän taka-alalle, kun taas futuurinen tapahtuma korostuu. Merkityksen tulkinta riippuu tilannekontekstista, jossa rakennetta käytetään: mielikuva jatkuvasti lähestyvistä tahosta on todennäköisesti vahvempi, jos liikkumisen tavasta (esim. 38) an-

netaan samalla informaatiota (*hevoisilla ja pitkillä piikkilöillä*). Nykysuomessa liikkumisen tavan ilmaisu kuuluu nimenomaan progressiivisen ilmaisun mahdollisuuksiin.

Vaikka yksittäisten esimerkkien tulkinnoista – tai siitä, millaisia merkityksiä tekstiin sisäänkirjoitetut havainnoijat konstruktiolle saattaisivat antaa – voidaan olla montaa mieltä, tosiasia kuitenkin on, että *olla tulossa* (kuten myös *olla menossa* ja *olla lähdössä*) esiintyy nykyään myös futuurisessa käytössä, jossa liikkumista ei edes oleteta tapahtuvan. Progressiivisen ilmaisutyypin rinnalle noussut selvästi futuurinen merkitysvariantti ei ole syntynyt tyhjästä. Kuten kieliopillisissa muutoksissa yleensäkin, futuuri-merkitys on kehittynyt yksittäisten ja tarpeeksi usein toistuvien kielenkäyttötilanteiden kautta, joissa konteksti kokonaisuudessaan on mahdollistanut uusien merkitysvaihteluiden ja -tulkintojen vahvistumisen ja yleistymisen (esim. Heine, Claudi & Hünne Meyer 1991: 70–72; Hopper & Traugott 2003: 46–50; Bybee ym. 1994: 281–302; Fried 2009; Traugott & Trousdale 2013: 20–22). *Tulla*-verbillisen rakenteen kohdalla merkitseviä kontekstipiirteitä ovat voineet olla liikkuvan subjektitarcoitten ja näkökulman haltijan erillisuus ja fyysinen etäisyys. Kielenelementtien tasolla erillisuus näkyy siten, että subjekti ei ole ensimmäinen persoona. Fyysinen etäisyys subjektitarcoitten ja näkökulman haltijan välillä on ymmärrettävissä kontekstista: taho, jota kohti liike tapahtuu, ei pysty havaitsemaan liikettä, mutta on siitä tietoinen. Toisin sanoen progressiivinen *olla tulossa* saa tulkinnan progressiivisena, kun liike on näkökulman haltijan havaittavissa, mutta jos progressiivista *olla tulossa* -muotorakennetta käytetään silloin, kun näkökulman haltija ei voi vielä havaita liikettä, rakenne saa futuurisia implikaatioita. Tällaisesta käytöstä ei ole pitkä matka siihen, että rakennetta aletaan käyttää myös sellaisessa tilanteessa, kun liike ei vielä näy ei vain sen havaitsemattomuuden vaan myös sen alkamattomuuden takia. Myöhempi liiketapahtuma kuitenkin oletetaan toteutuvaksi, koska intentio tai muu syy (tieto, päättely) antaa sille perusteen.

Varhaisnykysuomen korpuksessa on yksi tapaus, jossa *olla tulossa* -rakenteen elollinen subjektitarcoite ei vielä tosiasiasa liiku kirjoittamishetkellä (esim. 41). Rakennelintaan vaikuttaa ehkä se ajallinen viive, joka kirjeen kirjoittamisen ja lukemisen välillä on: kirjoittaessa ikään kuin asetutaan ajallisesti myöhempään tarkasteluokhtaan ja puhutellaan lukijaa fiktiivisessä tilanteessa, jossa mainittu kirje on jo matkalla (väylän korostuminen) tai juuri saapumaisillaan perille (maalin korostuminen):

- (41) Ne sinulta mainitut juttupaperit lähätän muuanta reisuvaista myöten, joka näinä päivinä *on* sinne *tulossa*. (P. Hannikainen 1846–1847)

Esimerkissä *olla tulossa* -rakenteen käyttö on hyvin samantyyppistä kuin nyky-suomessakin: Kielenkäyttäjät puhuu intentioista, joita tietää jollakulla olevan. Tässä mielessä mitään erityistä fiktiivistä tilannetta ei enää tarvita, vaan rakenne yksinkertaisesti jo kantaa intentioiden ja futuurisen toiminnan ilmaisun merkitystehtävää.

Varhaisnykysuomen korpuksessa näkyvän ryhmän muodostavat elollissubjektillisten *olla tulossa*- ja *olla tulemassa* -rakenteiden lisäksi elotonsubjektilliset tapaukset eli ne, jotka ilmaisevat abstraktien tapahtumien tai luonnonilmiöiden ennakointia. Subjekti on näissä tapauksissa niin ikään abstrakti ja luonnonilmiöiden ollessa kyseessä osin abstrakti tai hahmoltaan epämääräinen. Ilmaisutyyppi on hyvin tavallinen myös nyky-

suomessa (Niva, tekeillä). Se, miksi progressiivinen muotorakenne sopii hyvin juuri luonnonilmiöiden ennakoinnin ilmaisuun, on todennäköisesti kytköksissä mahdollisuuden havainnoida luonnossa tapahtuvia muutoksia ja tehdä päätelmiä. Talven ja yleensäkin vuodenaikojen lähestymisen huomaa monista erilaisista vihjeistä (esim. 42), ja ukonilman tulosta voi kieliä esimerkiksi tietynlainen pilvi (esim. 43):

- (42) *Talvi oli jo tulossa*, sen kanssa nälkä ja kaikkalainen viheliäisyys, eikä mitään toivoa vielä koittanut paremmista aioista. (Y. Koskinen 1858)
- (43) ”Jaa, juuri siitä päätän **ukkoisen olevan tulemassa**, ja näätkös tuota musta pilveä tuolla?” (N. Aejmelaeus 1838)

Toisin sanoen luonnon merkit vihjaavat siitä, että jotakin on parhailaan tapahtumassa ja kehitymässä niin, että talven tai ukkosen kohdalle saapuminen on ennen pitkää ajankohtaista. Merkkien tulkintaan vaikuttaa luonnonilmiöiden syklistisyys ja kokemus: ihmiset tietävät kokemuksensa perusteella, että vuodenajat toistuvat tietyssä järjestyksessä ja että tietynlaisissa olosuhteissa ukkonen on odotettavissa. *Tulla*-verbillisen rakenteen käyttö toistuvien ja odotettavissa olevien tapahtumien ennakoinnin ilmaisussa sopii hyvin yhteen sen ajatuksen kanssa, että aika käsitteistetään suorana (joskaan ei ainoastaan sellaisena, ks. esim. Evans 2004: 201–206), jolla tulevaisuuden tapahtumat liikkuvat suoraan meitä kohti ja jatkavat ohitsemme takanamme sijaitsevaan menneisyyteen (mm. Clark 1973; Lakoff & Johnsson 1980: 41–44; Haspelmath 1997: 57–60; Moore 2014: 33–34). Koska asiat siis tiedetään tapahtuvaksi, ne tekevät jo tuloaan.

Myös muut kuin luontosubjektit esiintyvät ennakoivissa ilmauksissa. Tällaisia ovat esimerkiksi erilaiset juhlapyhät, jotka kytkeytyvät vuodenvaihtoon ja ovat tarkistettavissa kalenterista (esim. 44). Samalla tavoin ovat ennakoitavissa myös yksittäiset tapahtumat, kuten vain yhtä yksilöä koskevat, odotuksenmukaiset tai todennäköiset elämäntapahtumat (esim. 45):

- (44) Viimein luulikin jo keinon keksineensä ja sanoi emännälleen: ”*on nyt joulujuhla*kin *tulemassa*, vaan elä huoli kuitenkaan vehnäisiä pyhiksi tehdä, kovin kävisi se meidän vähille varoillemme kalliiksi.” (E. Salmelainen 1863)
- (45) Sinulle *on tulossa kosiat*... (P. Hannikainen 1840)

Syklistisyys, konventionaalisuus tai odotuksenmukaisuus eivät ole välttämättömiä piirteitä luonto- ja abstraktisubjektillisissa ennakoivissa ilmauksissa, vaan kyseessä voi olla oikeastaan mikä tahansa kielenkäyttäjän syystä tai toisesta toteutuvaksi *olettama* tapahtuma, olipa oletuksen taustalla millainen tiedonlähde tai päättelyprosessi tahansa. Esimerkissä 46 kirjoittaja ennakoi (*näyttää siellä olevan tulossa*) Greetan maan kokevan pian onnellisempia aikoja. Subjektina oleva *onnellisemmat ajat* ei ole mikään yleisesti tiedossa oleva ajankohta tai tapahtuma, vaan se on subjektiivinen, kirjoittajan itsensä konstruoima ja nimeämä asiantila, joka hänen ilmaisussaan mielikuvaistuu Greetan maata kohti lähestyvänä entiteettinä:

- (46) Greetan maalla tuntuu vielä voimattomuutta, mutta **onnellisemmat ajat** näyttää siellä *olevan tulossa*. (Suometar 1847)

Varhaisnykysuomen korpuksessa on lisäksi sellaisia *tulla*-verbillisiä *olla* V-ssA -rakenteita, jotka esiintyvät sanakirjoissa. Huomattava on, että *tulla*-verbillinen *olla* V-ssA esiintyy nimenomaan abstrakti- ja luontosubjektien yhteydessä. Se esiintyy ilmauksissa, joissa ennakoidaan vielä toteutumaton mutta lähestymässä olevaa tapahtumaa. Ahlmanin sanakirjassa *olla tulemassa* saa varsin kuvaavat ruotsinnokset 'förestå v.n.' ('ajoista: olla ovella, olla odotettavissa, olla tulossa'), 'stå före' ('olla tiellä, olla edessä') ja 'vara i antåg n.' ('olla lähestymässä'). Myös *olla tulossa* on ruotsinnettu 'vara i antåg n.', ja se saa esimerkkilauseen *joulu on tulossa* 'det stundar till jul'. *Tulemassa*-hakusanan selitteksi Ahlman esittää esimerkkilauseen *ilta on tulemassa* 'det lider åt aftonen'. *Tulossa*-hakusana taas saa selitteen 'för handen f.' ('(olla) käsillä') sekä esimerkkilauseet *joulu on tulossa* ja *kevät jo on tulossa*. Lisäksi *tulemassa* ja *tulossa* esiintyvät muutamien muiden hakusanojen yhteydessä niiden esimerkkilauseissa (esim. näyttää: *sade näkyy tulevan l. olevan tulemassa* 'det ser ut att bli regn'). Länkelän kieliopissa esiintyy tarkastelluista muodoista ainoastaan *tulemassa*, joka löytyy inessiivisijaisten infinitiivimuotojen luetelmasta.

4.3 Lähteä

Odotuksenmukaisesti *lähteä*-verbillisen *olla* V-ssA -rakenteen käyttö varhaisnykysuomen korpuksessa on samantyyppistä kuin nykysuomessakin, mutta esiintymien vähyden vuoksi erilaisten merkitystyyppien kirjo on melko pieni. Muoto-varianteista infinitiivillinen *olla lähtemässä* on selvästi yleisempi kuin *olla lähdössä*. Jos sanakirjoja ei lasketa, *olla lähtemässä* esiintyy 18 kertaa, *olla lähdössä* vain kerran:

- (47) Koko Savonmaa on uudelleen raivossa; yhdeksän tuhatta miestä kuuluu *olevan lähdössä* nuijilla ja keihäillä varustettuina astumaan Turkuja kohti – – (P. Hannikainen 1884)

Esimerkissä kirjeen kirjoittaja kertoo kuulemiensa tietojen perusteella miesjoukon olevan lähtövalmiina. Progressiivirakenteinen *olla lähdössä* ilmaisee nykysuomessa tyypillisesti liiketapahtumaa edeltävää tilaa (Onikki-Rantajääskö 2001: 255). Tämän voi ajatella olevan seuraus *lähteä*-verbin aspektuaalisesta merkityksestä: momentaanista tapahtumaa kuvaava verbi saa progressiivirakenteessa yleensä ennakoivan merkityksen, sillä kestoltaan hyvin lyhyt tapahtuma ei helposti hahmotu sellaisena, jossa prosessi on parhaillaan käynnissä. Momentaanisen tilanteen esiintyminen fokusoidusti käynnissä olevana nimittäin tarkoittaisi jonkinlaista elokuvista tuttua hidastettua kohtausta. Samanlainen lähtöä edeltävä hetki on näkyvissä myös seuraavassa esimerkissä:

- (48) Siinä *ompi* rykmänttimme *lähtemässä* reissuun; valmihina vankkurit jo tunkiolla seisoo. (A. Kivi 1870)

Lähdössä olo voi olla muutakin kuin välittömään lähtöön valmistautumista, mitä liik-kumisen tapaa kuvaileva välitön näköhavainto *vankkurit jo tunkiolla seisoo* esimerkissä ilmaisee. Lähdössä oleminen voi nimittäin olla myös vasta intentio. Esimerkeissä 49–50 kirjoittajat eivät puhu omista intentioistaan eivätkä niinkään ennakoivat tulevia tapahtumia, vaan raportoivat kolmannen tahon intentiosta, josta ovat tietoisia (ks. myös Eerikäinen 2009: 49–50):

- (49) Krankka, jonka tapasin tullessani, *oli* sinne Laukkoon *lähtemässä* ja sanoi siellä viipyvänsä noin pari viikkoa. (A. Ahlqvist 1845–1889)
- (50) Kalevalan uuden toimituksen tähden on Seura vieläkin keräilyttänyt runoja ja tämän vuoden kuluessa neljälle jäsenellensä matkarahan antanut, nimittäin:
– – Oppivaiselle Europaeukselle, joka nyt parahillaan *on lähtemässä* matkalle Inkerinmaahan ja Tver’in lääniin. (Suometar 1848)

Intention ohella lähtöön kenties kuuluu erilaisia valmisteluita, mutta ajallinen etäisyys varsinaiseen liikkeelle lähtöön on kuitenkin suhteellisen pitkä. Lähdössä oleminen on siis tulkittava pitkittyneeksi lähtöä edeltäväksi tilaksi, joka on olemassa potentiaalisesti jo silloin, kun lähtijällä on intentio lähteä (Onikki-Rantajääskö 2001: 118). Tässä mielessä esimerkit 19 (*Nyt minä olen juuri menemässä Iihin Clasenin häihin*) sekä 41 ([reisuvainen,] *joka näinä päivinä on sinne tulossa*) ilmentävät samaa, liikettä ja toimintaa edeltävää tilaa, jolloin vasta intentio on voimassa. Esimerkissä 50 adverbi *parahillaan*, joka usein esiintyy merkitykseltään progressiivisissa ilmauksissa, viittaa-kin nimenomaan aikeen ja valmisteluiden olemassaoloon eikä konkreettisen liikkeen käynnissä oloon.

Varhaisnykysuomen korpuksen sanakirjoissa *lähdössä* on edustettuna 5 kertaa, *lähtemässä* 8. Esimerkiksi Europaeuksella hakusana *lähdössä* saa muiden muassa selitteen *'sotaan lähdössä oleva'* ('marschfärdig') ja *lähtemässä* ruotsinnoksen 'resfärdig'. Matkavalmiuden merkitys kuvastuu myös *lähtemässä*-hakusanan toisesta selitteestä (*olla matkaan lähtemässä* 'vara i beråd att resa') ja hakusanan *olin* yhteydestä: *olin: olin juuri lähtemässä* 'jag var just färdig att resa'. Hakusanan *aikomassa* kohdalla lähdössä olo ja aikominen rinnastuvat kiinnostavasti toisiinsa (*aikomassa, lähtemässä: olla matkaan aikomassa, lähtemässä* 'vara i'). Myös Ahlmanilla matkavalmiuden ja aikomisen elementti on näkyvissä, kuten *lähtemässä*-hakusanan ruotsinnoksessa 'i beråd att gå n.' (i beråd att 'olla aikeissa, aikoa'). *Olla lähtemässä* -rakenne myös rinnastuu sanakirjoissa varsinaiseen propinkvatiiviseen rakenteeseen: *olla juoksemaisillansa l. juoksuun lähtemässä* 'stå på språng'.

Kaikkiaan voi todeta, että varhaisnykysuomen korpuksen perusteella *lähteä*-verbillinen *olla V-ssA* ilmentää vahvasti valmiudessa olemisen tilaa, joka on olemassa jo ennen aktuaalista liikettä. Tapauksesta riippuen valmiuden tilaan limittyä myös intention tai ennakoinnin merkitys. Pohdin seuraavassa luvussa sitä, miten *lähteä*-verbillinen *olla V-ssA* -rakenne voi toimia esimerkkinä *mennä*- ja *tulla*-verbillisille *olla V-ssA* -rakenteille.

5 Intention ja ennakkoinnin ilmaisun juurilla

Tässä tutkimuksessa olen tarkastellut sitä, millaisia ajan ilmaisuja *olla menossa*, *olla tulossa* ja *olla lähdössä* sekä niiden infinitiivilliset variantit ovat olleet ennen nyky-suomea. Vanhan kirjasuomen ja varhaisnykysuomen aineistojen perusteella näyttää siltä, että rakenteiden sisältämä intentioiden ja ennakkoinnin merkityspiirre ei ole vain nykykielen innovaatio (Niva, tekeillä; Tommola 2000: 662, 669), vaan aspektuaalitemporaalista polysemiaa on esiintynyt jo nykysuomea edeltäneessä kielenkäytössä.

Millaista *olla V-ssA* -rakenteen kuvaama liike aineiston valossa sitten on? Se on parhaillaan tapahtuvaa liikettä, joka voi olla havaitun liikkeen ohella myös havaitsematonta mutta tiedossa olevaa tai konkreettisen sijaan metaforista, päättelyyn liittyvää. Lisäksi liike voi olla ikään kuin mentaalista, kvasiprogressiivista (näennäisprogressiivista) liikettä, jossa toiminta kuvataan alkaneeksi, vaikkei se todellisuudessa vielä sitä olekaan. Liikettä voi tällöin ajatella ikään kuin virtuaalisena: subjekti ”etenee” väylällä, kunnes se vasta myöhemmän ajankohtana saavuttaa hetken, jolloin aktuaalinen toiminta alkaa.

Kaikkien kolmen verbin yhteydessä vanhan kirjasuomen ja varhaisnykysuomen *olla V-ssA* siis sisältää intentioiden ja ennakkoinnin elementtejä, implikoi niitä tai toisinaan ilmaisee yksistään niitä. Liikesemantiikka, tulosijainen täydennys ja mielikuvamalli liikkeen taustalla olevasta väylästä alku- ja päätepisteineen ovat kaikkien kolmen verbin kohdalla yhteisiä ja keskeisiä merkitystä rakentavia semanttis-syntaktisia elementtejä. Samoin olennaista futuurisille implikaatioille on progressiivisuus – *olla*-verbin ja inessiivisijan kannattelema predikaatio. Etenevän liikkeen tilassa oleminen on yhteydessä siihen, että jotain voidaan olettaa tapahtuvaksi myöhemmin, kuten saapuminen määränpäähän. Mitään sinänsä yllättävää tutkimusaineistossa esiintyvän *olla V-ssA* -rakenteen futuurisessa potentiaalissa ei varsinaisesti ole. Samat syntaktis-semanttiset elementit ovat tunnettuja futuurisen merkityksen kieliopillistumiskehityksessä myös muista kielistä: liikesemantiikka ja tulosuuntaiset elementit sekä myös progressiivisuus voivat synnyttää futuurisia implikaatioita (esim. Haspelmath 1989; Bybee ym. 1994: 268; Hopper & Traugott 2003: 2–3). Tunnettu esimerkki tästä on englannin *be going to V* -rakenne (esim. Bybee ym. 1994: 268–269; Traugott & Trousdale 2013: 217–224). Futuuristumispolulla *olla V-ssA* on kuitenkin englanninkielistä serkkuaan jäljessä sikäli, että rakenteen käyttö on rajoittunut siirtymisen sisältävään merkityskokonaisuuteen. Siirtymisen merkitys on läsnä myös silloin, kun täydennyksenä on infinitiivi eikä rakenteella voida ennakoida toimintaa, joka tapahtuu samassa sijainnissa kuin missä subjekti viittaushetkellä on.

Hyödyllisiä käsitteitä *olla V-ssA* -rakenteen muutosprosessin tarkastelussa ovat konstruktioimuutos (*constructional change*) ja konstruktioituminen (*constructionalization*) (Rostila 2004; Traugott & Trousdale 2013: 20–30; Traugott 2015). Konstruktioimuutos tarkoittaa rakenteessa tapahtuvaa muodon tai merkityksen muutosta, kun taas konstruktioituminen viittaa sekä muodon että merkityksen muutokseen niin, että vähintään morfosyntaktinen hahmotus sekä rakenteen semanttinen tai pragmaattinen tulkinta uusiutuvat, jolloin voidaan puhua uudesta konstruktioista. Tunnetummasta *kieliopillistumisen* (esim. Heine ym. 1991; Hopper & Traugott 2003) käsitteestä konstruktioituminen eroaa ehkä keskeisimmin siinä, että se painottaa muutosten ja kieli-

opillistumisen tarkastelua konstruktiokieliopille ominaisella tavalla kokonaisvaltaisesti niin syntaksin, semantiikan kuin käytön näkökulmasta. Tulkintaa siitä, mikä voidaan käsittää kieliopilliseksi elementiksi, ei ole rajattu ahtaasti, eikä konstruktiotumiseen johtavien lähtöainesten tarvitse välttämättä olla leksikaalisia (Traugott & Trousdale 2013: 94–96, 147–148; Traugott 2015). Huomioitava tosin on, että usein myös sellaisessa tutkimuksessa, jossa on puhuttu kieliopillistumisesta, on painotettu (ja painotetaan edelleen) konstruktioiden roolia kielenmuutoksissa (ks. esim. Bybee 2010: 106–107). *Olla V-ssA* -rakenteessa on tapahtunut ”vasta” konstruktiomuutos: merkitys on reanalysoitunut progressiivisesta futuuriseksi. Kyse ei siis ole kokonaan uuden kielen yksikön synnystä. Toisaalta konstruktiomuutokset ovat kuitenkin tarvittavia mikro-asteita kohti potentiaalista konstruktiotumista, ja konstruktiotuminen puolestaan tapahtuu asteittaisesti niin, että muodon ja merkityksen variaatio on pitkään yhtä aikaa läsnä (Traugott & Trousdale 2013: 73–76). Konstruktiotumisen todennäköisin tulos olisi konstruktio *olla menossa V-mAAn*, mikä selittyy *mennä*-verbin geneerisyydellä ja duratiivisuudella ja MA-infinitiivin illatiivin potentiaalilla osoittaa varsinaista toiminnan tai tapahtuman sisältöä. *Olla V-ssA* -rakenteen synkronista tilannetta kuvaa tällä hetkellä polyseminen vaihe: sekä progressiivisen että futuurisen (ja niiden ”väliin” sijoittuvan propinkvatiivisen) tulkinnan mahdollisuudet ovat olemassa. Koska muutos kieliopillistuneeksi futuuriksi ei tapahdu hetkessä ja matkan varrella voi esiintyä kilpailevia vaihtoehtoja (kuten ns. *olla tekemässä* -rakenne, jolla tarkoitan kaikkien verbien kanssa esiintyvää *olla V-mAssA* -rakennetta enkä ainoastaan *mennä*-, *tulla*- ja *lähteä*-verbeihin rajoittuvaa varianttia, ks. Eerikäinen 2009: 63–73), kovin pitkälle liikeverbillisen *olla V-ssA* -rakenteen kehityskulkuja on turha ennustaa.

Palataan ajassa kuitenkin vielä selvästi taaksepäin. Paitsi *olla V-ssA* -rakenteen nykytilannetta myös sen historiaa on hyvä tarkastella konstruktiomuutosten ja konstruktiotumisen kautta. Voidaan esimerkiksi ajatella, että *olla V-ssA* on jo aikanaan kokenut konstruktiotumisen tai sitä lähellä olevan prosessin sikäli, että deverbaalinen lauseenjäsenen on reanalysoitunut ja vaihtanut syntaktista (ja ehkä myös sanaluokka-) roolia *olla*-verbin täydennyksestä perifrastisen finiittimuodon toiseksi rakennusosaksi, ja predikaatioon on puolestaan kehittynyt selvästi tunnistettava progressiivisen aspektin merkitys. Kuitenkin myös futuurinen tulkinta lienee saanut aihionsa jo konstruktion muotoutumisen alkuaikoina – nimenomaan progressiivisuudesta, liikesemantiikasta ja tulosuuntaisuudesta. Tässä mielessä *olla V-ssA* -rakenteen kehityspolkua voi pitää monisuuntaisena (*multidirectional*): samoista elementeistä voi kehittyä useampia konstruktioita (Traugott & Trousdale 2013: 108; myös Hilpert 2008b).

Konteksti ja toistuvuus ovat konstruktiomuutosten ja konstruktiotumisen taustalla vaikuttavia tekijöitä. Näin on myös *olla V-ssA* -rakenteen kohdalla. Konteksti toisaalta lausetasolla, toisaalta kielenkäyttötilanteessa avaa tilaisuuksia merkityksen venyttämiseen, muodon innovaatioihin ja uudenlaisiin tulkintoihin, ja toisto yhdistettynä sopivaan kontekstiin vahvistaa uudennosten vakiintumista (Bybee 2010: 109; Traugott & Trousdale 2013: 230; Goldberg 2019: 72–73). Tutkimusaineisto antaa aihetta pohtia, onko *olla V-ssA* -rakenteen valinta yksinäisverbien *mennä*, *tulla* ja *lähteä* sijaan ollut kytköksissä kyseisten verbien oletettavaan yleisyyteen (nykysuomen osalta ks. Saukkonen ym. 1979; Jussila ym. 1992) sekä siihen, että kyseisiä verbejä on tarvittu tiuhaan sel-

laisissa kompleksisissa lauseissa, joissa on ollut tärkeää erotella tapahtumien keskinäiset ajalliset suhteet joko saman- tai eriaikaisiksi. Näyttää nimittäin siltä, että aspektuaalisesti ambivalentit *mennä* ja *tulla* (ks. lukua 2) saavat yksinäisverbinä esiintyessään helposti enemmän momentaanisen kuin duratiivisen tulkinnan, jolloin tapahtumien samanaikaisuuden tulkinnan sijaan syntyy mielikuva temporaalisesti kahdesta perättäistä tapahtumasta. Virke *Cosca Judas ja hänen joukkons cuulit että Nicanor oli tullos* (ks. esim. 29 alaluvussa 4.2) saisi erilaisen tulkinnan, mikäli *olla V-ssA* -rakenteen tilalla olisi yksinäisverbi *tuli*: Juudas ja hänen joukkonsa olisivat tällöin kuulleet Nikanorin jo tulleen eikä suinkaan olevan vasta matkalla (ks. myös Dowty 1979: 133). Sama pätee esimerkiksi *kun*-lauseeseen, sillä jos asia- tai tekstiyhteys ei ratkaise oikeaa tulkintaa, kahden samassa aikamuodossa olevan yksinäisverbin sisältämät lauseet ovat temporaaliselta tapahtumajärjestykseltään vähintään kaksitulkitaisia (ks. Herlin 1998: 34–37): *Kun Pekka meni yliopistolle, alkoi sataa*. Yksinäisverbin korvaaminen *olla V-ssA* -rakenteella kuitenkin ratkaisee tulkintaongelman. Lausetason kontekstin lisäksi tietäntyyppiset kielenkäyttötilanteet ovat toistuessaan saattaneet edistää merkityksenmuutosta. Aineiston perusteella tällaisia ovat esimerkiksi sellaiset tilanteet, joissa *tulla*-verbillisen *olla V-ssA*-rakenteen subjektitarkoitteen tiedetään olevan lähestymässä ja kohtaamisen hetki on merkittävä mutta liike ei ole havainnoitavissa.

Konstruktio muutosten motivaattorina voi toimia myös kielenkäyttäjän hahmotama analoginen tai assosiativinen suhde rakenteiden välillä (Bybee 2010: 58–59, 63–75; Hopper & Traugott 2003: 63–67; Traugott & Trousdale 2013: 50–61). Konstruktio-kieliopissa konstruktioiden ajatellaan verkottuvan keskenään yhdistävin piirtein, jotka voivat koskea muotoa, kuten morfologisia tai syntaktisia ominaisuuksia, tai jotka voivat koskea semantiikkaa tai käyttöön liittyviä pragmaattisia piirteitä (esim. Diessel 2019: 202–205; konstruktioverkostosta ks. myös Goldberg 2019: 34–37). Yhtäläisyyden hahmottaminen konstruktioiden tai konstruktioitumassa olevien elementtijoukkojen välillä saattaa aiheuttaa sen, että kielenkäyttäjät soveltavat yhden konstruktion tulkintaa toisen konstruktion tulkintaan, jolloin rakenteet alkavat muistuttaa toisiaan. Piirretartunnalle otollinen ympäristö on konteksti, jossa molemmat rakenteet voivat esiintyä. *Olla V-ssA* -rakenteen tapauksessa rakenteet *olla V-ssA^{mennä}* (merkintätapa kattaa sekä deverbaalisen että infinitiivillisen rakenteen), *olla V-ssA^{tulla}* ja *olla V-ssA^{lähteä}* ovat verkostossa hyvin lähellä toisiaan. Kantaverbeihin liittyvän semantiikkansa ja yksilöllisten käyttäytymispiirteidensä vuoksi ne ovat käsitettävissä erillisiksi konstruktioiksi, kuten on tullut esille. Niinpä on mahdollista, että kolmikosta sellainen konstruktio (tai pikemminkin konstruktio pari), joka esiintyy tietyssä käytössä tiuhaan, voi toimia mallina myös kahdelle muulle. Itse asiassa konstruktio *olla V-ssA^{mennä}*, *olla V-ssA^{tulla}* ja *olla V-ssA^{lähteä}* voidaan aineiston perusteella pilkkoa vielä useampiin, merkitykseltään spesifimpiin mikrokonstruktioihin. Riippuen siitä, tulkitaanko kantaverbi duratiivisena vai momentaanisena, *olla V-ssA^{mennä}* muodostaa oikeastaan kaksi konstruktioita, joita ovat ”aito” progressiivinen *olla V-ssA^{mennä_prog}* sekä propinkvatiivisuutta ilmaiseva *olla V-ssA^{mennä_prop}*. Pohtia voi, onko resultatiivisuutta täydennyksen kautta implikoiva *olla V-ssA^{mennä_result}* (*se on menossa hajalle*) oma mikrokonstruktionensa (ks. myös A. Hakulinen & Karlsson 1978: 89). *Olla V-ssA^{tulla}* käsittää samaan tapaan konstruktioita *olla V-ssA^{tulla_prog}* ja *olla V-ssA^{tulla_prop}*, minkä lisäksi ajan hahmottamiseen kytkeytyvä

olla V-ssA^{tulla_metaf} (*talvi on tulossa*) on myös käsitettävissä omaksi konstruktiokseen. *Olla* V-ssA^{lähteä} kantaverbinsä momentaanisuuden vuoksi saa ainoastaan mikrokonstruktion *olla* V-ssA^{lähteä_prop} sekä lähtövalmiutta kuvaavan *olla* V-ssA^{lähteä_valm}. Ei ole täysin yksioikoista tai aina välttämättä mielekäästäkään määritellä, missä (mikro)konstruktioiden rajat kulkevat ja missä määrin kyse on vain esiintymisestä erilaisissa syntaktis-semanttisissa ympäristöissä (tutkimuskohteen kohdalla tai yleisestikään ottaen). On myös mahdollista abstrahoida sellaisia *mennä-*, *tulla-* ja *lähteä-*verbillisestä *olla* V-ssA-rakenteesta lohkeavia mikrokonstruktioita, joita ei tässä ole eritelty. Olenaiosta on kuitenkin havainto siitä, että kantaverbiltään sama ydinkonstruktio toimii merkitysvivahteiltaan erilaisissa käytöissä ja eri käyttötyypit voivat toimia toisilleen vaikutteita syöttävinä malleina. Voidaan esimerkiksi olettaa, että koska propinkvatiivinen käyttö koskee jo valmiiksi *mennä-*, *tulla-* ja *lähteä-*verbillistä rakennetta, on aktuaalista liikettä ajallisesti väljemmin ennakoiva *olla* V-ssA^{lähteä_valm} ollut helposti omaksuttava käyttötapa myös *tulla-* ja *mennä-*verbillisille rakenteille. Samoin *olla* V-ssA^{tulla_metaf}, jolla syklistä toistuvia, tulevia luonnontapahtumia kuvataan metaforisesti parhaillaan lähestyvinä entiteetteinä, on voinut toimia merkityksen muodostuksen mallina myös muunlaiselle ennakoinnille toisenlaisten subjektien yhteydessä. *Olla* V-ssA^{mennä_result} on niin ikään voinut osaltaan vaikuttaa myös muihin käyttöihin. Koska *mennä*, *tulla* ja *lähteä* kuvaavat kaikki geneeristä liikettä ja toimivat verrattain samanlaisissa konteksteissa kuvaten liiketapahtumaa eri näkökulmista, tuntuu todennäköiseltä, että konstruktio trio mikrokonstruktiioineen on vaikuttanut toinen toiseensa.

Analogisuuteen kytkeytyy myös *olla* V-ssA -rakenteen nykyesiintyminen lähinnä deverbaalisen elementin eikä infinitiivillisen kanssa. Aineiston perusteella näyttää siltä, että deverbaalisen ja infinitiivillisen muotovariantin käytön välillä ei ole merkityseroa (ks. myös Tommola 2000). Molemmat esiintyvät sekä intentionaalisen että ei-intentionaalisen subjektin yhteydessä. Aineistossa on kirjoittajia, joilla molemmat muodot esiintyvät kummankin subjektityypin kanssa. Kiinnostavaa onkin, että molemmissa korpuksissa *olla menemässä-* ja *olla lähtemässä-*muotoja on enemmän kuin niiden deverbaalisia vastineita, kun taas *olla tulossa* on yksinomainen vanhassa kirjasuomessa ja selvässä enemmistössä varhaisnykysuomessa (sanakirjakäyttöä lukuun ottamatta). Vanhassa kirjasuomessa *olla menossa* -rakenteen käyttöä on saattanut rajoittaa se, että *meno* esiintyy taajaan muissa, ei-liikemerkityksellisissä käytöissä, joissa se tarkoittaa esimerkiksi käyttäytymistä ja tapaa. Nykysuomeen tultaessa myös *mennä-* ja *lähteä-*verbit näyttävät *tulla-*verbin tavoin vakiintuneen deverbaaliseen rakenteeseen (Niva, tekeillä). Deverbaalisena rakenteena pintansa pitänyt *olla tulossa* on mahdollisesti toiminut *mennä-* ja *lähteä-*verbeille esimerkkinä, jonka mukaan verbikolmikolmiin kaksi muuta sisarjäsentä ovat alkaneet käyttäytyä. Kielenkäyttäjät ovat tosin sanoen alkaneet suosia lyhyempää deverbaalista muotoa myös *mennä-* ja *lähteä-*verbien kohdalla.

Olla V-ssA -rakenteen käyttö intentioiden ja ennakoinnin ilmaisuissa on siis ollut lähtökuopissaan jo vanhan kirjasuomen aikana. Yhden muutospolun sijaan hahmotettavissa on moniaalta haarova ja tiheästi risteävä monikaistainen väylä, jolla konstruktiot sekä yksin että yhdessä etenevät ja jolla erilaiset syntaktiset, semanttiset ja käyttöön liittyvät ilmiöt vaikuttavat toisiinsa.

Lähteet

Aineistolähteet

VKS = Vanhan kirjasuomen korpus. Kielipankki-versio. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:lb-201407165>.

VNS = Varhaisnykysuomen korpus. Kielipankki-versio. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:lb-20140730147>.

Kirjallisuuslähteet

BARÐDAL, JÓHANNA – GILDEA, SPIKE 2015: Diachronic construction grammar. Epistemological context, basic assumptions and historical implications. – Jóhanna Barðdal, Elena Smirnova, Lotte Sommerer & Spike Gildea (toim.), *Diachronic construction grammar* s. 1–50. Constructional Approaches to Language 18. Amsterdam: John Benjamins. <https://doi.org/10.1075/cal.18.01bar>.

BERTINETTO, PIER MARCO – EBERT, KAREN – GROOT, CASPER DE 2000: The progressive in Europe. – Östen Dahl (toim.), *Tense and aspect in the languages of Europe* s. 517–558. Berlin: Mouton de Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110197099.4.517>.

BLENSIUS, KRISTIAN 2015: *Progressive constructions in Swedish*. Göteborgsstudier i nordisk språkvetenskap 25. Göteborg: Göteborgs universitet.

BYBEE, JOAN 2010: *Language, usage and cognition*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511750526>.

BYBEE, JOAN – PERKINS, REVERE – PAGLIUCA, WILLIAM 1994: *The evolution of grammar. Tense, aspect and modality in the languages of the world*. Chicago: University of Chicago Press.

CLARK, HERBERT 1973: Space, time, semantics, and the child. – Timothy Moore (toim.), *Cognitive development and acquisition of language* s. 27–63. New York: Academic Press.

COMRIE, BERNARD 1976: *Aspect. An introduction to the study of verbal aspect and related problems*. Cambridge: Cambridge University Press.

DAHL, ÖSTEN 1985: *Tense and aspect systems*. Oxford: Blackwell.

DIESSEL, HOLGER 2019: *The grammar network. How linguistic structure is shaped by language use*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781108671040>.

DOWTY, DAVID 1979: *Word meaning and Montague grammar. The semantics of verbs and times in generative semantics and in Montague's PTQ*. Dordrecht: Reidel.

EERIKÄINEN, JOHANNA 2009: *Varhaisnykysuomen ja nykysuomen moni-ilmeinen progressiivirakenne kielipiillistumispolulla*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.

ELSAIED, DUHA 2017: *Agricolan pitää. Nesessiiviverbi kielikontaktin ytimessä*. Turun yliopiston julkaisuja 448. Turun yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-7028-5>.

EVANS, VYVYAN 2004: *Structure of time. Language, meaning and temporal cognition*. Human Cognitive Processing 12. Amsterdam: John Benjamins. <https://doi.org/10.1075/hcp.12>.

FILIP, HANA 2012: Lexical aspect. – Robert Binnick (toim.), *The Oxford handbook of tense and aspect* s. 721–751. Oxford: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxford-hb/9780195381979.013.0025>.

FILLMORE, CHARLES – KAY, PAUL – O'CONNOR, MARY 1988: Regularity and idiomaticity in grammatical constructions. The case of *let alone*. – *Language* 64 s. 501–538. <https://doi.org/10.2307/414531>.

- FILLMORE, CHARLES – KAY, PAUL 1999: Grammatical constructions and linguistic generalizations. The *what's X doing Y* construction. – *Language* 75 s. 1–33. <https://doi.org/10.2307/417472>.
- FRIED, MIRJAM 2009: Construction grammar as a tool for diachronic analysis. – *Constructions and frames* 1 s. 262–291. <https://doi.org/10.1075/cf.1.2.04fri>.
- FRIED, MIRJAM – ÖSTMAN, JAN-OLA 2004: Construction grammar. A thumbnail sketch. – Mirjam Fried & Jan-Ola Östman (toim.), *Construction grammar in a cross-language perspective* s. 11–86. Amsterdam: Benjamins. <https://doi.org/10.1075/cal.2.02fri>.
- GOLDBERG, ADELE 1995: *Constructions. A construction grammar approach to argument structure*. Chicago: Chicago University Press.
- 2006: *Constructions at work. The nature of generalization in language*. Oxford: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199268511.001.0001>.
- 2019: *Explain me this. Creativity, competition, and the partial productivity of constructions*. Princeton: Princeton University Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctvc772nn>.
- HAKULINEN, AULI – KARLSSON, FRED 1979: *Nykysuomen lauseoppia*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- HAKULINEN, LAURI 2000 [1941]: *Suomen kielen rakenne ja kehitys*. 5., muuttamaton painos. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- HASPELMATH, MARTIN 1989: From purposive to infinitive. A universal path of grammaticization. – *Folia Linguistica* 23 *Historica X* s. 287–310. <https://doi.org/10.1515/flih.1989.10.1-2.287>.
- 1997: *From space to time. Temporal adverbials in the world's languages*. Lincom Studies in General Linguistics 03. München: Lincom Europa.
- HEINE, BERND – CLAUDI, ULRIKE – HÜNNEMEYER, FRIEDERIKE 1991: *Grammaticalization. A conceptual framework*. Chicago: The University of Chicago Press.
- HEINÄMÄKI, ORVOKKI 1994: Aspect as boundedness in Finnish. – Carl Bache, Hans Basböll & Carl-Erik Ludberg (toim.), *Tense, aspect and action. Empirical and theoretical contributions to language typology* s. 207–233. Berlin: Mouton de Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110883077.207>.
- 1995: The progressive in Finnish. Pragmatic constraints. – Pier Marco Bertinetto, Valentina Bianchi, Östen Dahl & Mario Squartini (toim.), *Temporal reference, aspect, and actionality. Vol. 2. Typological perspectives* s. 143–154. Torino: Rosenberg & Sellier.
- HERLIN, ILONA 1998: *Suomen kun*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 712. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- HERLIN, ILONA – HONKANEN, SUVI 2001: Intransitiiviverbit. – Pentti Leino, Ilona Herlin, Suvi Honkanen, Lari Kotilainen, Jaakko Leino & Maija Vilkkumaa (toim.), *Roolit ja rakenteet. Henkilöviitteinen allatiivi Biblian verbikonstruktioissa* s. 343–401. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- HILPERT, MARTIN 2008a: *Germanic future constructions. A usage-based approach to language change*. Amsterdam: John Benjamins.
- 2008b: Where did this future come from? The constructional grammaticalization of Swedish *komma att V*. – Alexander Bergs & Gabriele Diewald (toim.), *Constructions and language change* s. 105–129. Berlin: Mouton de Gruyter.
- HOPPER, PAUL – TRAUOGOTT, ELISABETH 2003: *Grammaticalization*. Toinen, uudistettu painos. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139165525>.
- HUUMO, TUOMAS – SIVONEN, JARI 2010: Conceptualizing change as deictic abstract motion. Metaphorical and grammatical uses of 'come' and 'go' in Finnish. – Fey Parril, Vera Tobin & Mark Turner (toim.), *Meaning, form, and body* s. 111–128. Stanford: CSLI Publishers.

- HÄKKINEN, KAISA 1994: *Agricolasta nykykieleen. Suomen kirjakielen historia*. Helsinki: WSOY.
- JOHNSON, MARK 1987: *The body in the mind. The bodily basis of meaning, imagination, and reason*. Chicago: The University of Chicago Press.
- JUSSILA, RAIMO – NIKUNEN, ERJA – RAUTOJA, SIRKKA 1992: *Suomen murteiden taajuus-sanasto*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 66. Helsinki: VAPK-kustannus.
- JÄÄSKELÄINEN, ANNI 2012: Sehän menee että suhahtaa. Tulemisen ja menemisen äänet. – Ilona Herlin & Lari Kotilainen (toim.), *Verbit ja konstruktio* s. 62–103. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KANGASMAA-MINN, EEVA 1978: Verbien sisäisestä aspektista. – *Sananjalka* 20 s. 17–28. <https://doi.org/10.30673/sja.86418>.
- 1983: Derivaatiokielioppia 2. Verbikantaiset nominijohdokset. – *Sananjalka* 25 s. 23–42. <https://doi.org/10.30673/sja.86462>.
- 1993: Aspektista ja sen sukulaisilmiöistä suomalais-ugrilaisissa kielissä. – Valma Yli-Vakkuri (toim.), *Tutkimuksia syntaksin ja pragmasyntaksin alalta* s. 13–23. *Studia comparativa linguarum Maris Baltici* 1. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 43. Turku.
- KARSTE, GRETA 1932: *Havaintoja olosijojen käytöstä Säkkipjärven murteessa*. Vähäisiä kirjelmää LXXXIII. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KIURU, SILVA 1989: Kolmannen infinitiivin olosijat ja vanha kirjasuomi. ”Weisatcat jalost kielten leikis helisemisellä”. – *Virittäjä* 93 s. 432–445.
- LAKOFF, GEORGE – JOHNSON, MARK 1980: *Metaphors we live by*. Chicago: University of Chicago Press.
- LANGACKER, RONALD 1991: *Concept, image and symbol. The cognitive basis of grammar*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- LARJAVAARA, MATTI 1990: *Suomen deiksis*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LEHIKONEN, LAILA – KIURU, SILVA 1993: *Kirjasuomen kehitys*. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- LEHTINEN, TAPANI 1983: Suomen konditionaalien morfologisesta ja semanttisesta motivaatiosta. – *Virittäjä* 87 s. 482–507.
- LEINO, PENTTI 1990: Mikä siellä liikkuu? Liike- ja muutosverbien subjekti. – *Virittäjä* 94 s. 400–418.
- 1993: *Polysemia – kielen moniselitteisyys. Suomen kielen kognitiivista kielioppia I*. Kieli 7. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- LYONS, JOHN 1977: *Semantics. Volume 2*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511620614>.
- MAAMIES, SARI 1997: Hanhi hautomaisillansa. Suomen *maisillaan*-johdosten kehitys. – Tapani Lehtinen & Lea Laitinen (toim.), *Kieliopillistuminen. Tapaustutkimuksia suomesta* s. 20–37. Kieli 12. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- MAIR, CHRISTIAN 2012: *Progressive and continuous aspect*. – Robert Binnick (toim.), *The Oxford handbook of tense and aspect* s. 803–827. Oxford: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780195381979.013.0028>.
- MOORE, KEVIN 2014: *The spatial language of time*. *Human Cognitive Processing* 42. Amsterdam: John Benjamins. <https://doi.org/10.1075/hcp.42>.
- NIKANNE, URPO 2003: How Finnish postpositions see the axis system. – Emile van der Zee & Jon Slack (toim.), *Representing direction in language and space* s. 191–208. Oxford: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199260195.003.0010>.
- NIVA, HEIDI (tekeillä): Limittäisiä aikoja ja vakaita aikeita. Progressiivisuuden ja futuurisuuden

- rajankäyntiä liikeverbillisessä olla V-OssA -konstruktiossa.
- NUMMILA, KIRSI-MARIA – OJUTKANGAS, KRISTA 2013: Pyytämättä ja yllätyksenä. Paratagmakonstruktio 1500–1800-luvun kirjasuomessa. – *Sananjalka* 55 s. 73–99. <https://doi.org/10.30673/sja.86722>.
- NURMINEN, SALLA 2015: *Lauseen aspektin ilmaiseminen suomen kielessä. Tutkimus olla-, tehdä- ja tulla-verbillisistä tekstilauseista käyttökontekstissaan*. Annales Universitatis Turkuensis C 410. Turku: Turun yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-6210-5>.
- NUUTINEN, OLAVI 1976: *Suomen teonnimirakenteista*. Stockholm studies in Finnish language and literature I. Stockholm: Finnish Institute at the University of Stockholm.
- ONIKKI-RANTAJÄÄSKÖ, TIINA 2001: *Sarjoja. Nykysuomen paikallissijaiset olotilanilmaukset kielen analogisuuden ilmentäjänä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 817. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 2005: 3. infinitiivin inessiivi ja määräpaikkaisuuden arvoitus. – Ilona Herlin & Laura Visapää (toim.), *Elävä kielioppi. Suomen infiniittisten rakenteiden dynamiikkaa* s. 173–193. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1021. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- ROSTILA, JOUNI 2004: Lexicalization as a way to grammaticalization. – Fred Karlsson (toim.), *Proceedings of the 20th Scandinavian conference of linguistics. Helsinki, January 7–9 2004*. Publications of the Department of General Linguistics. Helsinki: University of Helsinki.
- SAUKKONEN, PAULI – HAIPUS, MARJATTA – NIEMIKORPI, ANTERO – SULKALA, HELENA 1979: *Suomen kielen taajuussanasto*. Helsinki: WSOY.
- SULKALA, HELENA 1996: Expression of aspectual meanings in Finnish and Estonian. – Mati Ereht (toim.), *Estonian. Typological studies I* s. 165–225. Tartu Ülikooli eesti keele õppetooli toimetised 4. Tartu: Tartu Ülikool.
- TALMY, LEONARD 2000: *Toward a cognitive semantics I. Concept structuring systems*. Cambridge: The MIT Press.
- TEERI-NIKNAMMOGHADAM, KRISTA 2020: Miksi *joulun edellä* muttei *perjantain edellä*? Suomen EDELLÄ-adpositioilla kuvatut suhteet ajan spatiaalisissa metaforissa. – *Sananjalka* 62 s. 54–75. <https://doi.org/10.30673/sja.90742>.
- TOMMOLA, HANNU 2000: Progressive aspect in Baltic Finnic. – Östen Dahl (toim.), *Tense and aspect in the languages of Europe* s. 655–692. Berlin: Mouton de Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110197099.4.655>.
- TRAUGOTT, ELIZABETH 2015: Toward a coherent account of grammatical constructionalization. – Jóhanna Barðdal, Elena Smirnova, Lotte Sommerer & Spike Gildea (toim.), *Diachronic construction grammar*. Constructional Approaches to Language 18. Amsterdam: John Benjamins. <https://doi.org/10.1075/cal.18.02tra>.
- TRAUGOTT, ELIZABETH – TROUSDALE, GRAEME 2013: *Constructionalization and constructional changes*. Oxford Studies in Diachronic and Historical Linguistics. Oxford: Oxford University Press.
- VISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2004: *Iso suomen kielioppi*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 950. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Verkoversio. <http://scripta.kotus.fi/visk> (2.12.2020).
- Vanhan kirjasuomen sanakirja*. Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 38. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus 2014. <http://kaino.kotus.fi/vks> (2.12.2020).

‘It seems that happier times are coming’: The progressive construction of motion verbs and its meanings in Old Literary Finnish and Early Modern Finnish

The article deals with the usage of the *olla V-ssA* construction in Old Literary Finnish and Early Modern Finnish. *Olla V-ssA* consists of *olla* ‘be’ and either a deverbal noun or an infinitive based on a general motion verb in the inessive case (a local case) *-ssA*. The general motion verbs in question are *mennä* ‘go’, *tulla* ‘come’ and *lähteä* ‘leave’; the precise forms in question are *olla menossa ~ menemässä* ‘be going’, *olla tulossa ~ tulemassa* ‘be coming’ and *olla lähdössä ~ lähtemässä* ‘be leaving’. The focus is on usage whereby the construction implies a future-time reference.

The article shows that the function of the *olla V-ssA* construction of expressing intention and prediction can be traced back to Old Literary Finnish (ca. 1540–1810) and Early Modern Finnish (ca. 1810–1880). The semantics of motion, aspectual features and progressivity are central factors in implying the future. In the case of the verb *tulla* ‘come’, the viewpoint and second-hand information also contribute to the construction of this implication. In addition, context plays an important role in constructing the meaning, as is to be expected.

The *olla V-ssA* construction and the development of its usage are examined within the Construction Grammar framework. The constructions *olla menossa ~ menemässä*, *olla tulossa ~ tulemassa* and *olla lähdössä ~ lähtemässä* contain both common and individual features. In addition to this, these constructions can be divided into more specific types of usage, one being *olla tulossa ~ tulemassa* ‘be coming’, which occurs with a subject bearing an abstract or nature-related reference (e.g. *Talvi on tulossa* ‘Winter is coming’; *Onnellisemmat ajat näyttää siellä olevan tulossa* ‘It seems that happier times are coming’). The interaction of these constructions, i.e., the connections that language users perceive between the constructions, and the impact this has on the usage and interpretation of the constructions, seem to be key factors in the development of the future-time reference of the *olla V-ssA* construction.

Onnellisemmat ajat näyttää siellä olevan tulossa: Liikeverbillisen progressiivirakenteen futuuria merkityksiä vanhassa kirjasuomessa ja varhaisnykysuomessa

Artikkelissa tarkastellaan *olla menossa-*, *olla tulossa-* ja *olla lähdössä-*rakenteiden sekä niiden infinitiivillisten varianttien *olla menemässä*, *olla tulemassa* ja *olla lähtemässä* (yhteisesti *olla V-ssA*) käyttöä vanhassa kirjasuomessa ja varhaisnykysuomessa. Erittymisenä huomion kohteena on rakenteiden käyttö ilmaisuisissa, jotka saavat futuurisia piirteitä.

Artikkelissa osoitetaan, että intentioiden ja ennakkoinnin ilmaisufunktiosta on nähtävissä viitteitä jo vanhassa kirjasuomessa (noin vuosina 1540–1810) ja varhaisnykysuomessa (noin vuosina 1810–1880). Keskeisiä tekijöitä intentioiden ja ennakkoinnin merkityksen rakentumisessa ovat liike- ja aspektisemantiikka, progressiivisuus sekä *tulla-*verbin osalta myös näkökulmaisuus ja toisen käden tieto. Odotuksen mukaisesti kontekstilla on merkityksen muodostumisessa tärkeä rooli.

Olla V-ssA -rakennetta ja sen käytön kehitystä tarkastellaan artikkelissa konstruktio-kieliopin näkökulmasta. *Mennä-*, *tulla-* ja *lähteä-*verbillisillä rakenteilla on sekä niitä yhdistäviä että erottavia piirteitä. Lisäksi verbikohtaiset rakenteet voidaan käyttösä puolesta jaotella vielä eri tyyppeihin. Tällainen alatyyppeihin on esimerkiksi *tulla-*verbillisen *olla V-ssA* -rakenteen käyttö luonto- ja abstraktisubjektillisissa ilmaisuisissa (*Talvi on tulossa; Onnellisemmat ajat näyttää siellä olevan tulossa*). Tärkeä tekijä futuurisuuden merkityksen kehityksessä onkin myös konstruktioiden keskinäinen vuorovaikutus eli ne yhteydet, jotka kielenkäyttäjät hahmottavat rakenteiden välille ja jotka vaikuttavat rakenteiden käyttöön ja tulkintaan.

Kirjoittajan yhteystiedot:
etunimi.sukunimi@helsinki.fi

Kirjoittaja on väitöskirjatutkija Helsingin yliopistossa.